

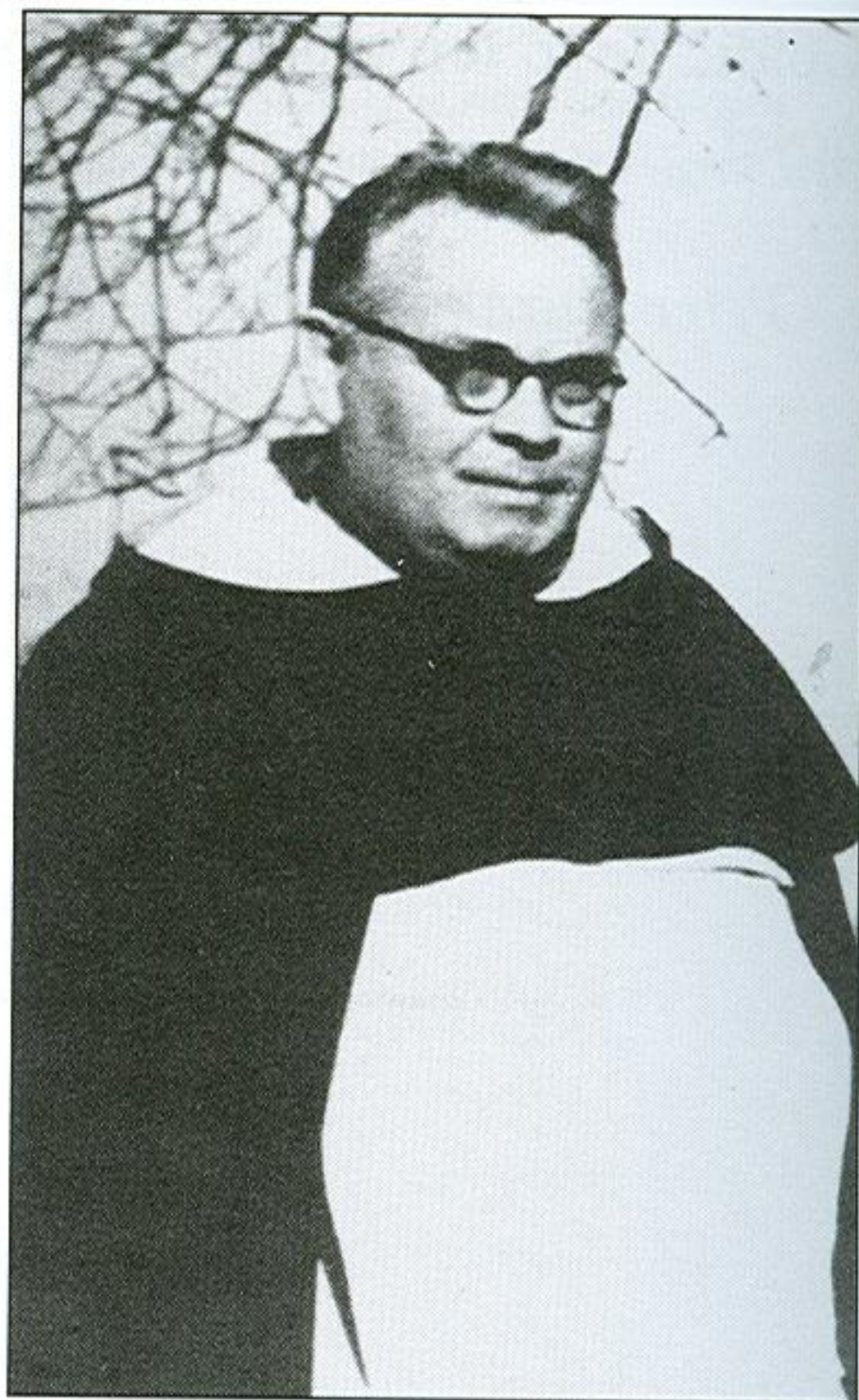
Mikuláš Jozef LEXMANN, OP

Pred Pána predstúpil so sklonenou hlavou

Nie je to len svedectvo mučeníckej smrti, ale celého veľmi plodného života slovenského rehoľného kňaza Mikuláša Jozefa Lexmanna, ktoré ho zaraďuje medzi najvýznamnejšie osobnosti dominikánskej rehole na Slovensku. Jeho dielo korunované mučeníctvom je jedným zo základných kameňov, na ktorých vyrástla nová slovenská dominikánska provincia.

Požehnaná rodina Lexmannovcov

Brat Mikuláš sa narodil 28. októbra 1899 v obci Bobot neďaleko Bánoviec nad Bebravou v remeselníckej rodine Alojza Lexmanna a Márie, rod. Fridrichovej. Rodičia dali svojmu prvému dieťaťu pri krste meno Jozef. Otec bol kováčom a strojníkom, matka mala obchod s metrovým tovarom. Okrem toho sa venovali poľnohospodárstvu.¹ Pri chode rodinného hospodárstva pomáhali aj deti, ktorých sa Lexmannovcom narodilo osem. Dostali vzornú kresťanskú výchovu hlavne vďaka obetavej matke Márii, ktorá údajne už ako 16-ročné dievča túžila celkom zasvätiť svoj život Bohu ako rehoľná sestra, no rodičia jej to neumožnili.² Božia prozreteľnosť to vynahrádila štvornásobne – pre rehoľný stav sa postupne rozhodli až štyri jej deti. Syn Jozef vstúpil k dominikánom a stal sa aj kňazom (v reholi brat Mikuláš). Po smrti otca ako najstarší z detí pomáhal matke pri vedení svojich bratov a sestier ku štúdiu i k povolaniu. Mikulášova matka bola veľmi nábožná, bola horliteľkou sv. ruženca a laickou dominikánkou (ako členka III. rádu sestra Rafaela), usilovala sa vždy

Mikuláš Jozef Lexmann OP
(1899 – 1952)

Alojz Lexmann, otec
Mikuláša Jozefa Lexmanna.
Bobot asi 1920.

Mária Lexmannová, matka
Mikuláša Jozefa Lexmanna

¹ Archivum historicum Provinciae Slovaciae Ordinis Praedicatorum (AHPSOP) Košice, fond: Mikuláš Lexmann OP. Záznam zo spomienok netere pátra Mikuláša MUDr. Márie Kleinovej, rod. Lexmannovej. Nižná 2. 2. 2005.

² Mama jej na to povedala: „Dobre, ja s tým súhlasím, ale čo povie otec?“ Otec jej na to odpovedal: „Ešteže čo! A kto nás doopatruje?“ Zmierila sa s vôľou otca a prijala svoj životný údel ako obeť. Zachovala si hlbokú praktickú vieru, ktorú v nej živil hlad po Božích pravdách. HROMNÍK, M.: Svetlo spomienky. In: Ľudia viery – Ľudia svetla. Knížnica Posla. Trnava: Dobrá kniha, 2000, s. 76 – 81.

o dôslednú ľudskú i náboženskú výchovu svojich detí. Ako 44-ročná vdova celú svoju rodinu, starosť o deti a o ich povolanie zverila Božskému Srdcu. Neskôr sa dominikánom a kňazom stal aj Mikulášov rodný brat Gregor (v reholi brat Rafael) a jeho sestra Mária sa stala dominikánkou (sr. Gabriela). Ďalšia jeho sestra, Brigita, sa stala školskou sestrou de Notre Dame (sr. Agnesa). Boh obdaroval túto rodinu dokonca ešte viac. Kováčsky učen Michal Čahoj, ktorý u nich pracoval a o ktorého sa rodina Lexmannovcov starala ako o vlastného, nakoľko bol sirotou, tiež pocítil v sebe duchovné povolanie a stal sa saleziánskym misionárom v Indii.³ Podobne aj pomocníčka v domácnosti u Lexmannovcov, Mária Podperová, sa stala rehoľnou sestrou de Notre Dame.⁴ Mária Lexmannová sa dožila 103 rokov, bola vzornou a veľmi obetavou matkou.⁵

Z Bobotu na dominikánske chodníčky

Jozef po absolvovaní ľudovej školy v Bobote a 2. triedy meštianky v Bánovciach nad Bebravou začal rozmýšľať o duchovnom povolaní. O jeho rozhodnutí stať sa dominikánom sa nezachovali presnejšie informácie. Jeho brat Gregor (dominikán Rafael) to zaznamenal takto: „*Mária Lexmannová rada navštevovala misie napriek mnohým prácam v početnej rodine a vzdialeným obciam, kde sa misie odbavovali. V roku 1910, keď misionár vyzýval matky, aby svojich synov vychovávali za kňazov, ona si v duchu pomyslela: – Keby sa tak tento chlapec (6-mesačný Gregor) mohol stať kňazom ...*“⁶ Boh jej túžbu vyslyšal, ba povolal aj toho, čo mal vtedy 11 rokov a miništroval misionárom [Jozefa]. Dominikánom sa Jozef stal za zvláštnych okolností, keď raz istý brat dominikán – Slovák z budapeštianskeho konventu – zbieral na stavbu dominikánskeho kostola a kláštora v Budapešti.⁷ Na Jozefa musel tento rehoľník akiste dobre zapôsobiť. Cez neho sa dozvedel o možnosti prijatia do dominikánskeho juvenátu, ktorý bol akýmsi malým rehoľným seminárom, kde sa chlapci pripravovali na možný neskorší vstup do rehole.⁸ Po vstupe do juvenátu pokračoval v rokoch 1912 – 1916 v štúdiu 3. – 6. triedy gymnázia v Budapešti.⁹ Ani po týchto troch rokoch v ňom nevyhasla jeho túžba celkom sa zasvätiť Bohu v dominikánskej reholi, hoci na Slovensku v tom čase dominikáni veľmi známi neboli. Toto jeho rozhodnutie, ako sa neskôr ukázalo, bolo nesmierne dôležité pre ďalšie slovenské dominikánske povolania. 17-ročný Jozef Lexmann prijal 8. novembra 1916 v dominikánskom kostole v Grazi habit Rehole kazateľov a rehoľné meno Mikuláš. Noviciát absolvoval v Grazi pod vedením Bonifáca Vordermayra, OP, a ukončil ho 22. novembra 1917 svojimi prvými rehoľnými sľubmi. Po krátkom pobyte v maďarskom Szombathely v roku 1918 nastúpil na štúdiá filozofie a teológie, ktoré absolvoval striedavo vo Viedni a v Grazi.¹⁰ Ako Slovák tam predsa len nebol sám. Zo slovenských dominikánov vo Viedni v tom čase pôsobil páter Reginald Garžík, rodák zo Spišského Hrušova, v Grazi vtedy študoval aj Bertrand Huska, rodák z Párnice na Orave, a Viliam Szulló z Trnavy. Z prvých rokov

³ Viac údajov o živote Michala Čahoja, SDB, pozri: ĎURICA, M. S.: Čahoj, Michal, SDB (1911 Ruskovce, okr. Bánovce nad Bebravou – 1994 Shillong, India). In: PAŠTEKA, J. a kol.: Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska. Bratislava : Lúč, 2000, s. 195.

⁴ HROMNÍK, M.: c. d., s. 79.

⁵ V čase, keď dominikáni pôsobili v Trenčíne, pomáhala im ako kuchárka. Keď sa jej deti ocitli v ťažkých pomeroch – napr. rehoľníci a rehoľníčky v internácii – snažila sa ich navštíviť, obetavo za nimi cestovala, usilovala sa pre nich urobiť všetko, čo bolo v jej silách. Bola to jednoduchá žena nesmierne hlboké viery. Zomrela 3. 3. 1983 obštúpená Bohu zasvätenými osobami v byte P. Rafaela na Riznerovej ulici v Bratislave.

⁶ Akvinas Gabura upresňuje túto udalosť takto: „*Mamička Mária Lexmannová raz počas misií počula slová kňaza: – Žatva je veľká, ale robotníkov málo, preto proste Pána žatvy. Na druhý deň prišla do kostola s maličkým Gregorom na vankúšiku a modlila sa: – Nie som hodna, Pane, toho, aby som z môjho syna mala tvojho kňaza, ale ak je to tvoja vôľa, nech sa stane.*“ AHPSOP Košice, fond: Akvinas Gabura OP. Záznam spomienok P. Akvinasa Gaburu OP. Bratislava 1. 5. 2001.

⁷ AHPSOP Košice, fond: Mikuláš Lexmann OP. Rukopisný záznam Rafaela Gregora Lexmanna, OP, na rube fotografie jeho brata Mikuláša Jozefa Lexmanna, OP. Spojitosť povolania Mikuláša Lexmanna s obdobím výstavby kostola v Budapešti je naozaj reálna, nakoľko nový dominikánsky kostol Ružencovej Panny Márie na Bálintovej ulici bol posvätený 3. 10. 1915. Porov. VÖRÖS L.: *Emléksorok a szent Domonkos-rendi Magyar rendtartomány megalapításának hétszázadik évfordulójára*. Budapest : A szent Domonkos-rendi zárda kiadása, 1921, s. 49.

⁸ AHPSOP Košice, fond: Mikuláš Lexmann OP. Záznam spomienok Rafaela Gregora Lexmanna, OP.

Mikuláš Lexmann ako študent teológie vo Viedni. Asi 1917 – 1920.

rehoľného života Mikuláša Lexmanna sa zachovala fotografia, na ktorej mladý Mikuláš uprene hľadí na kríž držiak ho v ruke. Aj to akoby naznačovalo, že jeho životná cesta bude aj cestou krížovou. Za kňaza bol brat Mikuláš vysvätený 29. júla 1923 v Grazi.¹¹

Zakladateľ kultúrneho centra v Košiciach

Po kňazskej vysviacke Mikuláš ešte pokračoval v teologických štúdiách a v roku 1924 začalo jeho požehnané pôsobenie v dominikánskom kláštore v Košiciach.¹² Postupne sa stal najaktívnejším kňazom v komunite, o čom svedčí napríklad rozmanitosť jeho pastoračných aktivít za rok 1928: misie v Turni (v maďarčine), duchovné cvičenia pre dievčenskú mariánsku kongregáciu, duchovné cvičenia pre slovenskú inteligenciu, slovensko-nemecké misie vo Vyšnom Medzeve, duchovné cvičenia pre baníkov (Luciabaňa pri Medzeve), májové kázne v slovenčine i maďarčine, duchovné cvičenia pre fabrických robotníkov v Kabula Poljane na Podkarpatskej Rusi, spovedanie baníkov v Žakarovciach, októbrové kázne, prednášky z filozofie na biskupskej ľudovychovateľskej vysokej škole, vedenie latinsko-filozofického krúžku pre dospelých inteligentov.¹³

Dňa 4. júla 1933 sa Mikuláš Lexmann stal predstaveným košického dominikánskeho kláštora.¹⁴ Má veľké zásluhy na rozvoji slovenského kultúrneho a náboženského života v Košiciach, kde dal pri dominikánskom kostole pre Košičanov postaviť kultúrne stredisko *Veritas*. Pravdepodobne ho k tomu inšpirovala skúsenosť z maďarského mesta Szombathely, kde dominikáni vyvíjali úspešnú pastoračnú prácu v ich kultúrnom dome vedľa kláštora. Stavba bola pôvodne zamýšľaná ako sála pre tretí rád a ružencový spolok, lebo pôvodný tzv. bratský dom spolku, ktorý sa nachádzal na rohu Kuzmányho ulice, kapacitne nestačil. Pôvodný plán sa však časom rozšíril. Hoci to

Dominikánsky kostol a kláštor v Košiciach začiatkom 20. storočia

⁹ AÚPN, KS ZNB – S ŠtB Bratislava, V-1165/8 Jozef Lexmann. Zápisnica KV ŠtB Košice zo 14. 1. 1949 z výsluchu pátra Mikuláša Lexmanna v trestnej veci proti Gregorovi Lexmannovi. Absolvovanie gymnaziálnej sexty v tom čase stačilo, aby mohol študovať teológiu na rehoľnom štúdiu; maturita sa k tomu nevyžadovala.

¹⁰ Porov. *Schematismus patrum et fratrum sacri Ordinis praedicatorum almae Provinciae Austriaco-Hungaricae pro Anno Domini 1917*. Viennae: Sumpt. Prov. ex Typographia ad S. Norbertum, 1916, s. 24; *Schematismus patrum et fratrum sacri Ordinis praedicatorum almae Provinciae Austriaco-Hungaricae pro Anno Domini 1918*. Viennae: Sumpt. Prov. ex Typographia ad S. Norbertum, 1917, s. 28; *Schematismus patrum et fratrum sacri Ordinis praedicatorum almae Provinciae Austriaco-Hungaricae pro Anno Domini 1919*. Viennae: Sumpt. Prov. ex Typogr. Julii Lichtner, 1918, s. 8; *Schematismus patrum et fratrum sacri Ordinis praedicatorum almae Provinciae Austriaco-Hungaricae pro Anno Domini 1920*. Viennae: Sumpt. Prov. ex Typogr. Julii Lichtner, 1919, s. 12; *Schematismus patrum et fratrum sacri Ordinis praedicatorum almae Provinciae Austriaco-Hungaricae pro Anno Domini 1921*. Viennae: Sumpt. Prov. ex Typographia ad S. Norbertum, 1921, s. 23.

¹¹ *Schematismus patrum et fratrum sacri Ordinis praedicatorum almae Provinciae Austriaco-Hungaricae pro Anno Domini 1925*. Graecii: Sumpt. Ord. ex Typogr. J. Khil, 1925, s. III.

¹² Tamže, s. 20. Mikuláš Lexmann sem prišiel v čase, keď bol košický konvent prevzatý pod priamu jurisdikciu magistrá reholy (29. 9. 1923), ktorý správou kláštora poveril českého provinciála (ako svojho vikára). Košický konvent, ktorý bol dovtedy v správe maďarskej časti rakúsko-uhorskej provincie, sa totiž po roku 1918 ocitol na štátnom území ČSR. Priorom kláštora bol v čase Mikulášovho príchodu Čech Bruno Janeš. Okrem neho tu boli ešte šiesti bratia: kňazi Reginald Garžík (Slovák), Vavrinec Pírk (Čech) a Mannes Unger (Rakúšan), bratia Imrich Belyus (Slovák), Josef Malíř (Slezan) a Kazimír Rusín (Slovák). Všetci formálne patrili do rakúsko-uhorskej rehoľnej provincie.

¹³ Archivum Provinciae Bohemiae (APB) OP, Praha, A 9/3. Účinkovanie pátrov v Košiciach r. 1928.

¹⁴ *Catalogus conventuum et fratrum sacri Ordinis praedicatorum ad Provinciam Bohemiae pertinentium Anno Domini 1934, status diei 1. Februarii*. Pragae: Sumpt. Ord., Typis Lidové závody Olomucii, 1934, s. 18.

prinieslo zvýšenie stavebných nákladov, Mikuláš Lexmann ako praktický človek s množstvom užitočných kontaktov sa s tým s Božou pomocou vedel vysporiadať.¹⁵ Námaha sa vyplatila. Sála Veritasu sa stala jedným z najvýznamnejších centier kultúrneho života v Košiciach. Osobitne pre mládež bola dôležitým impulzom, aby sa kresťanský život neobmedzoval len na priestor chrámov, ale aby evanjeliová radosť zo života prenikla aj profánny kultúrny svet, ktorý sa tak tiež môže stať účinným prostriedkom apoštolátu. Boli aj takí, ktorí sa pohoršovali nad tým, že v tesnej blízkosti kostola sa budú odohrávať „svetské“ akcie, no obavy sa ukázali neopodstatnené. V košickom Veritase sa hrávalo divadlo, premietali sa poučné i zábavné filmy pre deti, mládež i dospelých, organizovali sa prednášky, stretávala sa tam mládež, terciári i ruženčiari. Mikuláš Lexmann pod patronátom spolku Bratstvo sv. ruženca v Košiciach, ktorý v tom čase viedol ako riaditeľ, združil aj deti a mládež vo veku od 8 rokov. Chlapci patrili do Samovzdelávacieho krúžku Meno Božie a dievčatá do spolku Živý ruženec.¹⁶ Členovia týchto spolkov sa stretávali vo Veritase pravidelne i pri zvláštnych príležitostiach. Nikdy nechýbal bohatý kultúrny program v podobe obľúbených divadelných predstavení chlapcov a dievčat, recitácií, hudobných vystúpení, premietania zábavného alebo poučného filmu. Program sa nemohol zaobiť bez vystúpenia tamburášok – dievčat, ktoré boli členkami tamburášskeho zboru spolku Živý ruženec. Založil ho páter Mikuláš. Pre chlapcov vytvoril dychový súbor, ktorý hrával najmä pri rôznych procesiách.

Dobrosrdečná a veselá povaha pátra Mikuláša bola priam magnetom pre mládež, ktorej vytvoril ideálne podmienky na rast v kresťanskom a kultúrnom duchu. Na tohto „horlivého vodcu mládeže pri jej záujmových činnostiach“¹⁷ dodnes s láskou spomínajú mnohí starší ľudia, vtedajší košickí chlapci a dievčatá: „Mal veľké ambície a nadviazanie spolčovať deti a mládež do rôznych spolkov. I my sme sa zúčastňovali všetkých dobrých podujatí. Páter Mikuláš založil cyrilo-metodský skauting – nosili sme žlté šatky na krku, cvičili sme a chodievali spolu na výlety spojené s krátkymi modlitbami. Postaral sa, aby skauting viedli vzdelaní ľudia. Nedelňu čo nedelňu sme po poobedňajšej pobožnosti húfne chodili do ružencového „braterského“ domu, kde sa premie-

Mikuláš Lexmann ako mladý kňaz pri hlavnom oltári v dominikánskom kostole v Košiciach 4. júla 1926

¹⁵ V septembri 1934 Mikuláš Lexmann informuje provinciála českej provincie rehole dominikánov Tomáša Dittla o priebehu stavby a žiada ho o formálne schválenie pre tento rozšírený projekt: „Architekt Ing. Händel nám vypracoval plán na sieň, ten sme však rozširovali a zdokonaľovali, až sa teraz nachádzame v stavbe nádhornej siene. Dovolili sme si pôvodný plán preto zväčšovať a rozširovať, lebo mnoho príspevkov sme dostali od veriacich z Košíc a okolia in natura: štrk, piesok, dovoz, stavebný kameň od Západočeských tovární a. s. v Košiciach po 2 Kč kub. m. už z bane vylámaný. Tehly sme dostali od jasovských premonštrátov za 180 Kč tisíc, stavebné drevo sme zas veľmi lacno dostali zo štátnych lesov zo Sloviniiek, ľudia za lacný groš to dovezli až do Košíc. Tak sme teda asi veľmi dobre pochodili, keď sme takto stavali. I veľmi potrebná je táto sieň pre nás v Košiciach. Peniaze máme od mesta za expropriáciu poľa nižšie Košíc pri regulácii rieky Hornád. Dostali sme 78.000 Kč. Tieto mienime tam investovať. Pán biskup [Čársky] veľmi schvaľuje prácu a dal nám tiež formálne dovolenie, aby sme pred štátom tiež krytí boli. Preto Vás teda, veládostojný páter provinciál, úctive prosíme, aby ste nám ráčili láskave dať formálne povolenie.“ APB OP Praha, A 5/6. List Mikuláša Lexmanna, OP, provinciálovi. Košice 19. 9. 1934.

¹⁶ AHPSOP Košice, Zápisnica spolku „Živého ruženca“ pod ochranou sv. Agnešky. Košice 1935 – 1939. Ustanovujúce valné zhromaždenie spolku Živý ruženec sa konalo 22. 9. 1935 vo veľkej sále spolku Bratstvo sv. ruženca v Košiciach.

¹⁷ AHPSOP Košice, fond: Mikuláš Lexmann OP. Spomienkový list MUDr. Jozefa Bednára. Poprad 11. 3. 2001.

Procesia pred Dómom sv. Alžbety v Košiciach. Dominikáni v čiernobielych habitoch. Zľava: Mannes Unger, Bruno Janeš, Mikuláš Lexmann, Vavrínek Pírk. Asi 1928.

*Mikuláš Lexmann
(vpravo) na výlete
pri Spišskom hrade
s matkou Máriou
a bratmi Jánom
(vľavo) a Gregorom.
Asi 1928.*

tali nábožné filmy i zábavné chaplinovky. Filmy premietal sám páter Mikuláš, vysvetľoval ich, a tak veľmi priťahoval mládež – i takých, čo veľmi do kostola nechodili.¹⁸ Jeho žiačka, ktorú učil náboženstvo na dievčenskej meštianskej škole sestier dominikánok na Zbrojníckej ulici v Košiciach, ho charakterizovala takto: „Verte mi, nepoznám vhodné slová, ktorými by som ho opísala. Silný, mocný, veselý, stále sa usmievajúci, múdry, do všetkého pohotový, slovom dobrý človek.“¹⁹ Iná žiačka poukazuje na jeho obľúbenosť a populárnosť: „Mali sme ho veľmi rady. Tešili sme sa na hodiny s ním, počúvali sme ho pozorne. Bol k nám milý a veselý, nikdy nebol nervózný a vždy z neho vychádzal akýsi pokoj a dobrota. Len raz prišiel nejaký roztrpčený a hneď od dverí nám povedal: – Dievčatá, neverte nikdy nijakému, -izmu. A toto som si navždy zapamätala ... nikdy som sa nestala členkou žiadnej strany. Páter Lexmann prišiel niekedy do školy na svojom aute a mal tam i svojho psa – vlčiaka. Vždy sme sa ho vypytovali: – Dôstojný pán, ako sa volá ten váš pes? A on nám so smiechom odpovedal: – No predsa pes. A tak sme sa nikdy nedozvedeli jeho meno.“²⁰ Niekedy sa pri nácviku spevu v hudobných krúžkoch prejavil jeho temperament a vznetlivosť. Keď niekto nedával pozor, hodil doňho knižku alebo

¹⁸ Tamže. Spomienkový list Márie Kráľovej, rod. Kadukovej. Košice 25. 5. 2001.

¹⁹ Tamže. Spomienkový list Márie Papugovej, rod. Sopkovej. Haniska pri Košiciach 19. 3. 2002.

²⁰ Tamže. Spomienkový list Bernadety Madovčíkovej, rod. Marenčíkovej. Trnava 7. 4. 2002.

*Mikuláš Lexmann
s mládežou.
Celkom vpravo
jeho brat Gregor.
Asi 1928.*

taktovku. Nerobil to však v hneve. Nikoho nenútil k účasti na svätých omšiach, mnohé deti napriek tomu denne prichádzali na omšu k dominikánom. Páter Mikuláš vedel spájať modlitbu s voľnou hrou. Nikoho neuprednostňoval a bol pozorný ku všetkým, čo to potrebovali. Nebol jednostranne upretý na „zbožné“ vystupovanie a ani deti k tomu neviedol. Košickí bratia dominikáni raz od kohosi dostali stroj na zmrzlinu. Pre Mikuláša to bola príležitosť pozvať deti. V pastoračii mládeže brat Mikuláš svojím prístupom v mnohom predbehol dobu.²¹ Pozitívny vzťah k deťom dokumentuje aj iná spomienka: „Bol to môj duchovný otec od detstva. Mám od neho sv. obrázok, na ktorom je napísané: „Mojemu malému kamarátovi Lackovi, keď sa prvýkrát spovedal. 29. 4. 1933, P. Mikuláš.“ Bol duchovným otcom všetkej mládeže. Keby ste prišli do kláštora, vždy by vás čakal s usmiateou tvárou, poobjímal, vyspovedal a po sv. prijímaní priviedol do kuchyne, kde brat kuchár položil na stôl makové koláče a pohár mlieka. Zo slušnosti zjedol som len jeden, no páter Mikuláš sa usmial a povedal, aby som zjedol všetky. Dlho som sa nedal prosiť.“²²

Lietajúci mních

Páter Mikuláš bol človekom s pohľadom upretým do nebies, no pevne stojacim na zemi. Mal veľmi dobre vyvinutý zmysel pre praktické veci. Napríklad nadviazal na trhovú tradíciu na Dominikánskom námestí, keď vedľa Veritasu nechal postaviť prvú modernú krytú tržnicu v Košiciach, zameranú hlavne na predaj mäsa, ktoré sa v tejto časti mesta predávalo už oddávna. Páter Mikuláš sa zaujímal o využitie nových technických vymožeností v pastoračii. Už v 20. – 30. rokoch používal v Košiciach auto (bol tu prvým kňazom s vodičským oprávnením) a propagoval zavedenie automobilizmu do duchovnej správy. V priestoroch košickej Charity, o ktorej zriadenie sa zaslúžil, viedol pre nezamestnaných a nemajetných občanov teoretický i praktický šoférsky kurz, využívajúc najskôr požičané, neskôr kláštorné auto. Bol jednatelom Autoklubu pre východné Slovensko.²³

Svoju technickú zručnosť a odvahu Mikuláš Lexmann neprejavoval len na zemi. Keď Aeroklub Masarykovej leteckej ligy v Košiciach organizoval pilotský kurz pod heslom „1000 nových pilotov“ na dvoch nových školských letúňoch, ktoré sa zakúpili z Národnej leteckej zbierky,²⁴ Mikuláš sa nenechal dlho prehovárať a na kurz sa prihlásil. Po usilovnom tréningu prišiel deň skúšky: 28. november 1935 bol v živote pátra Mikuláša i obyvateľov Košíc výnimočným dňom. Na civilnom letisku v Košiciach spolu s dvoma inými adeptmi Mikuláš úspešne zložil pilotské skúšky a stal sa tak prvým pilotom-rehoľníkom v Česko-Slovensku. Skúška mala praktickú i teoretickú časť. Náplňou praktickej časti bol výstup do výšky 400 m a päť osmičkových obrátok vo výške 200 m s pristátím kĺzavým letom na určenom mieste.²⁵ Dobová tlač k tomu poznamenáva: „Na košickom letišti je živo. Čakáme na ojedinelú udalosť – skutočne svetovú: prvý rádový kňaz ide skladať pilotskú skúšku. Prešla očakávaná deviata hodina. Sme nedočkaví. Kedy to už začne?... Ahá! Už! Už si dáva leteckú

Mikuláš Lexmann so žiačkami 3. triedy dievčenskej meštianskej školy sestier dominikánok v Košiciach 1935. Vľavo: sestra Hieronýma Čihalová, riaditeľka školy.

²¹ Tamže. Záznam spomienok Boženy Martináskovej. Košice 5. 1. 2002.

²² Tamže. Spomienkový list Ladislava Orbana. Košice 6. 6. 2002.

²³ Porov. Reprezentačný lexikon Slovenska a Podkarpatskej Rusi. Bratislava : Academia, 1936, s. 193.

²⁴ Porov. Letecké kurzy v Košiciach. In: Slovenský východ, roč. 17, 24. 11. 1935, č. 268, s. 11.

²⁵ (mj.): Prvý kňaz – pilot v Československu. Traja noví piloti v Košiciach v rámci akcie „1000 nových pilotov“. In: Slovenský východ, roč. 17, 29. 11. 1935, č. 272, s. 3.

Mikuláš Lexmann ako letec, prvý kňaz-pilot v Česko-Slovensku. Asi 1935.

Fotografia so správou
v časopise Letectví
z decembra 1935

28. listopadu 1935 složili pilotní zkoušku žáci pilotního kursu Aeroklubu MLL v Košicích. Na obrázku jsou noví piloti se zkušebními komisí MVP a s členy výboru Aeroklubu. Mezi nimi je také Mikuláš Lexmann, první lehoňský kněz, který se u nás stal pilotem.

čiapku. Nasadá do lietadla. Biela reverenda sa široko roztvára a on vhúpne do lietadla. – Smelý kňaz ... Odvážny človek ... Lietaním sa činne zaoberá už vyše roka... Asi v tristometrovej výške zapadá naša radosť: hmla tak zakryje lietadlo, že ho viac nevidíme. Z neho nás už ani skúšaný nevidí... Po nejakom čase sa lietadlo znova objavuje. Pristáva. Z neho celkom spokojný a šťastný vystupuje náš pomazaný nový Ikaros...” Reportáž zachytila aj prvé dojmy odvážneho dominikána:

- Strach? Toho nemám. Je to celkom zbytočné. Veď strach ešte nikomu nepomohol. Najhoršie je to pri stúpaní, keď sa človekovi zdá, že stráca vôbec pôdu pod nohami. A potom, tie výškové lety z dvojtisíc-metrovej výšky... Lenže teraz pre hmlu nám ich aj tak nepovolili. Ináč je to lietanie tiež nepríjemné v zatáčkach.

- Páter prior, veď už dávnejšie riadite auto. To je predsa to isté.

- Omyl, prosím. Tým je to horšie. Keď chcete ísť autom opatrne, musíte zmierniť rýchlosť. U lietadla je to naopak. Tam sa človek otáča a narába s lietadlom lepšie, keď je vo väčšom „švungu“. A potom – volán a pedály majú iný účel v lietadle a celkom iný v aute. Konečne neslobodno zabudnúť, že funkcia výškového a smerového kormidla je iná, keď sa ide rovno, než keď sa človek na bok nahne. Môže stratíť polohovú orientáciu a je hotový, ako tá chýrečná francúzska letkyňa, čo sa tak zabila...”²⁶

²⁶ LENDVAY, F.: Prvý rádový kňaz skladá pilotskú skúšku. In: Slovenský východ, roč. 17, 1. 12. 1935, č. 274, s. 7.

Mikuláš Lexmann
s matkou Máriou a so
svojimi súrodencami – stojaci
zľava: Silvester, Brigita,
Alojz, Ján, Gregor, Mária.
Bobot asi 1928.

„Osoba priora Lexmanna dodala skúške naozaj výnimočný ráz, lebo je to prvý raz, čo sa mních u nás priberá k letectvu aktívne, ostatne je to zriedkavý zjav aj v celej Európe. Už dlhý čas je majiteľom auta, ktoré si sám riadi, a jeho dnešná pilotná skúška je novým dokladom pochopenia, ktoré technické pokroky uňho našli.“²⁷ Rodný a zároveň rehoľný brat pátra Mikuláša, Rafael Lexmann, si spomína na to, ako mu Mikuláš zhodil z lietadla veniec k primíciám priamo pred košický dominikánsky kostol a utkvel v ňom i zážitok z ich spoločného letu: „Hneď v nasledujúci deň po mojej kňazskej vysviacke ma vzal môj brat do lietadla. Bolo dvojmiestne – on sedel na zadnom sedadle, ja na prednom. Sedel som po prvý raz v lietadle a musím sa priznať, že to bol pre mňa nádherný pocit: začalo sa pomaly pohýnať, potom zrýchlilo až sme sa v jednej chvíli odlepili od zeme. Bolo to úžasné, keď sme sa zdvihli do vzduchu. Plnil sa mi sen, o ktorom som toľko sníval. Priestor pre pilotov na prvých lietadlách ešte nebol krytý, sedeli sme iba tak, v bielom dominikánskom habite, na hlavách kukly, na očiach okrúhle okuliare. Vietor nad Košicami poriadne pokmásal môj mníšsky odev.“²⁸

Automobilizmus a letectvo určite tiež prispeli k tomu, že Mikuláš Lexmann sa v Košiciach stal obľúbenou a známou osobou, ako na to spomína jedna jeho žiačka: „Myslím, že ho poznali všetci Košičania a každý policajt. Môj otec bol členom štátnej polície. Keď zbadal približovať sa jeho auto, zasalutoval mu a on mu rukou zakýval na pozdrav. Keď v meste zastavil, hneď boli pri ňom ľudia a hovorili s ním. Bol naozaj medzi ľuďmi obľúbený pre svoju milú povahu a svoj ľudský prístup ku všetkým bez rozdielu. Keď lietadlo letelo nad mestom, ľudia si hovorili, že to možno páter Mikuláš lieta. No a my, jeho žiačky, sme si to mysleli vždy.“²⁹

Záber pastoračných a osvetových aktivít pátra Mikuláša bol až neuveriteľne široký. Vyučoval náboženstvo na niektorých školách, bol svedníkom košických seminaristov³⁰, starostom združenia Orol a prednášal v rozhlase o slovenských cirkevných a ľudových piesňach.³¹ Vždy mu záležalo na rozvoji kresťanského i národného ducha, preto sa angažoval v kultúrno-národnom poslaní organizácie Orol v Košiciach.³² Zaoberal sa aj fotografovaním a amatérskym filmovaním.

²⁷ (mj.): Prvý kňaz – pilot v Československu. Traja noví piloti v Košiciach v rámci akcie „1000 nových pilotov“. In: Slovenský východ, roč. 17, 29. 11. 1935, č. 272, s. 3. Časopis Letectví v decembrovom čísle uverejnil fotografiu s takýmto textom: „28. listopadu 1935 složili pilotní zkoušku žáci pilotního kursu Aeroklubu MLL v Košicích. Na obrázku jsou noví piloti se zkušebními komisaři MVP a s členy výboru Aeroklubu. Mezi nimi je také Mikuláš Lexmann, první rehoľní kněz, který se u nás stal pilotem.“ In: Letectví, roč. 15, 1935, č. 12, s. 491.

²⁸ ČERVÍŇKA, J.: Lietajúci mních nad Košicami. Čo dnes vidí kňaz – dominikán, keď zdvihne hlavu k oblohe. In: Košický večer, roč. 7, 1996 – Príl. Magazín, roč. 1, č. 3 (19. 1.), s. 2.

²⁹ AHP SOP Košice, fond: Mikuláš Lexmann OP. Spomienkový list Bernadety Madovčíkovej, rod. Marenčíkovej. Trnava 7. 4. 2002.

³⁰ Porov. Catalogus conventuum et fratrum sacri Ordinis praedicatorum ad Provinciam Bohemiae pertinentium Anno Domini 1929. Praeae: Sump. Ord., Typis officinae typographicae cyrillo-methodianae V. Kotrba, 1929, s. 16; Catalogus conventuum et fratrum sacri Ordinis praedicatorum ad Provinciam Bohemiae pertinentium Anno Domini 1930. Praeae: Sump. Ord., Typis Československá akc. tiskárna, 1930, s. 18; Catalogus conventuum et fratrum sacri Ordinis praedicatorum ad Provinciam Bohemiae pertinentium Anno Domini 1931. Praeae: Sump. Ord., Typis Lidové závody Olomucii, 1931, s. 19; Catalogus conventuum et fratrum sacri Ordinis praedicatorum ad Provinciam Bohemiae pertinentium Anno Domini 1933. Praeae: Sump. Ord., Typis Lidové závody Olomucii, 1933, s. 18 – 19; Catalogus conventuum et fratrum sacri Ordinis praedicatorum ad Provinciam Bohemiae pertinentium Anno Domini 1934, status diei 1. Februarii. Praeae: Sump. Ord., Typis Lidové závody Olomucii, 1934, s. 18; Catalogus conventuum et fratrum sacri Ordinis praedicatorum ad Provinciam Bohemiae pertinentium Anno Domini 1935, status diei 1. Februarii. Praeae: Sump. Ord., Typis Lidové závody Olomucii, 1935, s. 18.

³¹ Porov. Reprezenačný lexikon Slovenska a Podkarpatskej Rusi. Bratislava: Academia, 1936, s. 193.

³² Rada Jednoty Orol v Košiciach 1930 – fotografia. In: Tatranský Orol, roč. 11, 1930, č. 6 – 7, s. 129.

Košickí dominikáni v procesii na Hlavnej ul. v Košiciach. Zľava: Juraj Čtvrtlík, Imrich Belyus, Mannes Unger, Egýd Marchiński, Hilár Haitl (prior), Mikuláš Lexmann, Bruno Janeš. Okolo roku 1933. Ján Krivý ako gymnazista a kandidát Rehole dominikánov (miništrant tretí zľava).

Nečudo, že páter Mikuláš svojím príkladom podnietil viaceré dominikánske povolania nielen medzi svojimi súrodencami. Keď ho roku 1931 vyslali na misijnú cestu do Francúzska, aby tam duchovne viedol slovenských krajanov, v Paríži sa stretol s mladým slovenským emigrantom Jánom Krivým z Bošáče, ktorého inšpiroval k tomu, aby sa stal dominikánom. Ten sa potom vrátil na Slovensko, Mikuláš ho ubytoval v kláštore a umožnil mu spraviť si maturitu na košickom gymnáziu. Po vstupe do rehole prijal meno Pius.³³

Podozrivý z revizionizmu

Popri radostných okamihoch svojho rehoľného života musel brat Mikuláš čeliť aj niektorým neprijemným situáciám, ktoré ho akoby pripravovali na ešte ťažšie chvíle v neďalekej budúcnosti. Ako dominikán a kňaz sa stretol s veľmi širokým spektrom ľudí, ktorých sa snažil prijímať bez rozdielu. Do Štátnej nemocnice v Košiciach chodil sponovať pacientov. V roku 1928 sa tam zoznámil s istým Štefanom Duzsikom-Berzéteiom. Brzotínsky rodák Berzétei sa neskôr odsťahoval do Maďarska a zamestnal sa ako župný úradník v Budapešti. V decembri 1934 Berzétei pricestoval do Košíc, aby navštívil význačnejšie osoby maďarských opozičných strán a zastavil sa aj v dominikánskom kláštore u pátra Lexmanna. Keďže Berzéteiove aktivity na Slovensku vykazovali črty maďarského revizionizmu, 29. decembra 1934 ho česko-slovenské štátne orgány v Košiciach zatkli. Páter Lexmann sa stal automaticky podozrivým tiež a bol kvôli kontaktom s Berzéteiom vyšetrovaný. Hoci Berzétei mu v rozhovore spomenul aj niečo, čo by mohlo naznačovať jeho zapojenie do maďarskej spravodajskej služby, rozprávali sa hlavne o letectve, keďže Berzétei študoval dva roky na technike v Budapešti a zaujímal sa oň rovnako ako páter Mikuláš.³⁴

Mikuláš Lexmann (druhý sprava) s jasovskými alebo košickými premonštrátmi. Asi 1935.

³³ Bližšie o tejto významnej osobnosti slovenského dominikánskeho života pozri: LETZ, D. R. (ed.): *Verný pravde. Život a dielo slovenského dominikána Pia Krivého*. 2005, in prep.

³⁴ Národní archiv (NA) Praha, fond: Ministerstvo vnitra I – prezidium, Praha, PMV – AMV 225, kartón č. 1312, sign. 225-1312-4/133. Vládny radca a policajný riaditeľ Dr. Štefánik Štátnemu zastupiteľstvu v Košiciach – trestné oznámenie z 5. 1. 1935 na Štefana Berzéteia (Duzsika) podozrivého z vyzvedačstva.

Berzétei bol 23. 9. 1935 odsúdený na odňatie slobody vo výške 3 roky a 6 mesiacov a po odpykaní trestu mal byť vyhodený z ČSR. Vrchný súd v Košiciach ho nakoniec oslobodil a 9. 12. 1935 vrátil do Maďarska. NA Praha, fond: Policejní ředitelství Praha II – Zpravodajská ústředna při policejním ředitelství Praha, kartón č. 29, sign. 200-29-13. Prezídium policajného riaditeľstva v Košiciach – spravodajská odbočka Policajnému riaditeľstvu – spravodajskej ústredni v Prahe 27. 12. 1935.

Slovenskí a maďarskí dominikáni spolu s košickým dekanom Barnabášom Tostom pri príležitosti príchodu maďarských bratov, ktorí prebrali košický kláštor po obsadení Košíc Maďarskom. Košice 1938. Zľava – sediaci .?., Mannes Unger, Barnabáš Tost, Bartolomej Badalík – maďarský provinciál, Ján Szalay – syndik maďarskej provincie, .?.; stojaci: Imrich Bergoù, Mikuláš Lexmann, Gabriel Mohos, Vojtech Müller.

Z Prahy do Maďarska

Mikuláš Lexmann nepôsobil len v Košiciach. V roku 1936, keď mu skončilo ofícium priora košického konventu, ho preložili do Znojma.³⁵ Po veľmi aktívnych rokoch, doslova nabitých rozmanitou činnosťou na poli apoštolátu a správy dominikánskeho kláštora v Košiciach, akoby sa utiahol do ústrania a tento čas sa s dovolením predstavených rozhodol využiť na prehĺbenie svojho vzdelania. Zdá sa, že o ďalšie štúdium prejavil záujem už skôr. Existuje totiž záznam o tom, že 18. júna 1932 absolvoval maturitnú skúšku na Štátnom československom reálnom gymnáziu v Košiciach.³⁶ Keď v roku 1916 vstúpil do rehole, mal absolvovanú len gymnaziálnu sextu. Preto keď chcel študovať na štátnej univerzite, musel si ako externista dodatočne doplniť štúdium a podrobiť sa maturitnej skúške, hoci už ako vážený 33-ročný dominikánsky kňaz. K vysokoškolskému štúdiu sa dostal až v akademickom roku 1936/37, keď sa zapísal na Masarykovu univerzitu v Brne, kde absolvoval prvý semester štúdia učiteľstva pre stredné školy. V roku 1936 ho však preložili do Prahy, kde v letnom semestri 1937 pokračoval v štúdiu na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity. Popri štúdiu a bežnej pastoračnej službe pri pražskom dominikánskom kláštore bol Mikuláš Lexmann tiež poradcom Centra katolíckej kinematografie.³⁷ V dostupných prameňoch sa neuvádza, akú špecializáciu študoval, ale zo skladby zapísaných predmetov vyplýva, že mohlo ísť o filozofiu a dejepis. Dňa 1. februára 1938 podal Vedeckej skúšobnej komisii pre učiteľstvo na stredných školách v Prahe žiadosť o povolenie I. štátnej skúšky z filozofie a dejepisu, ktorú absolvoval po 4. semestri štúdia s hodnotením „dobrý“ – z dejepisu u profesorov Šustu a Dobíša, z filozofie u profesorov Krála a Kozáka. V rámci prvej štátnej skúšky urobil tiež skúšky z latinčiny a nemčiny 28. februára 1938. Piaty semester štúdia si zapísal opakovane v letnom semestri 1939³⁸, no v štúdiu už nemohol ďalej pokračovať pre vonkajšie politické okolnosti. Na jar roku 1939 musel z Čiech odísť: „V dobe okupácie Sudet Nemeckom hrozilo mi zo strany gestapa zatknutie pre moje vlastenecké kázne, preto som sa vo februári 1939 krátkou cestou dostal do Maďarska. Tam som sa utiahol do kláštora v Šoproni bez toho, že by som bol navonok verejne činný, z obavy pred Nemcami.“³⁹

V šopronskom kláštore sa uplatnil ako knihovník konventu a archivár. Predsa len sa však aktivizoval aj pastoračne ako direktor mužského náboženského spolku Bratstvo Najsv. mena Ježiš Credo, ružencového bratstva a bratstva *Militio Angelica*.⁴⁰ Neskôr ho preložili do dominikánskeho kláštora vo Vašvári, kde pôsobil ako kaplán a katechéta.⁴¹ Koncom októbra 1944, keď maďarskí dominikáni odchádzali z Košíc vzhľadom na približujúci sa front, poslali pátra Mikuláša z Vašváru naspäť do jeho obľúbených Košíc⁴², kde pôsobil až do násilnej likvidácie kláštorov roku 1950.

Mikuláš Lexmann s fajkou na dvore dominikánskeho kláštora. Košice asi 1946.

³⁵ B.: Jubilujúcemu redaktorovi. In: *Svätý ruženec*, roč. 3, 1948, č. 7 – 8, s. 118 – 119.

³⁶ ŠA Košice, fond: Štátne československé reálne gymnázium v Košiciach. Hlavný protokol o skúškach dospelosti 1931 – 1935 (inv. č. 31), č. 98 – Jozef Lexmann. Ústne maturitné skúšky absolvoval z vlastivedy, latinčiny, francúzštiny a chémie.

³⁷ Porov. *Catalogus conventuum et fratrum sacri Ordinis praedicatorum Provinciae Bohemiae A. D. 1938*. Praeae, 1938, s. 7.

³⁸ Archiv University Karlovy Praha, fond: Filozofická fakulta, katalogy posluchačů 1937 – 1939. Zkušební komise pro učitelství na školách středních v Praze (ZKG), č. 1249, kartón č. 303. Vysvedčení o prvej štátnej skúške mu bolo vydané 11. 11. 1938.

³⁹ AÚPN, KS ZNB – S ŠtB Bratislava, V-1165/8 Jozef Lexmann. Zápisnica KV ŠtB Košice zo 14. 1. 1949 z výsluchu pátra Mikuláša Lexmanna v trestnej veci proti Gregorovi Lexmannovi.

⁴⁰ Porov. *Catalogus conventuum et fratrum Provinciae Hungariae Ordinis Praedicatorum simul et coenobiorum sororum ibi existentium ineunte Anno 1940*. Budapest: Stephaneum nyomda, 1940, s. 14.

⁴¹ Porov. *Catalogus conventuum et fratrum Provinciae Hungariae Ordinis Praedicatorum simul et coenobiorum sororum ibi existentium ineunte Anno 1943*. Budapest: Stephaneum nyomda, 1943, s. 14.

⁴² AÚPN, KS ZNB – S ŠtB Bratislava, V-1165/8 Jozef Lexmann. Zápisnica KV ŠtB Košice zo 14. 1. 1949 z výsluchu pátra Mikuláša Lexmanna v trestnej veci proti Gregorovi Lexmannovi.

Záchranca ľudských životov v Košiciach

Keď v zime 1944/45 predstavitelia maďarskej pronemeckej fašistickej Strany šípových krížov (tzv. nyilaši) terorizovali obyvateľstvo v Košiciach a páchali na ňom násilie, vytvoril páter Mikuláš v priestoroch krypty pod dominikánskym kostolom úkryt pre ohrozených ľudí bez ohľadu na ich politickú či náboženskú príslušnosť – odporcov režimu, komunistov a židov. Vo svojich pamätiach na to spomína jeden z ukrývajúcich sa, katolícky kňaz, košický kanonik Anton Harčar: „Mikuláš Lexmann prišiel s návrhom vytvoriť v priestoroch krypty pod kostolom úkryt pre ohrozených. Vchod do krypty bol za javiskom Veritasu, kde boli aj sociálne zariadenia. Najprv zaviedol elektrický prúd na osvetlenie krypty. Potom sme spolu z uzavretého priestoru poprenášali ľudské kosti do susedného priestoru a miesto sme vyčistili. Krypta mala aj malý vetrací otvor vyúsťujúci na ulicu v blízkosti ozdobného stĺpu Najsvätejšej Trojice. Koncom decembra, keď „nyilašský“ teror priberal na intenzite, do krypty sa nasťahovalo vyše 20 ľudí. Ešte žijúci obyvateľ krypty František Zámboreský sa vedel rozpamätať na týchto spoluobyvateľov: Dr. Š. Kaifer, profesor Jozef Výrostko, Vojtech Kis a jeho syn Šebastián, boli to židia, Ing. Edmund Szenes a jeho syn Ján, Olivér Rác, Herczog, Gejza Jaschko ml., organizovaný komunista. Dva dni pred oslobodením, keď „nyilašská“ zbesilosť vrcholila, prišli k „stálym“ obyvateľom krypty ešte ďalší.“⁴³ Na Hlavnej ulici v Košiciach vtedy verejne popravili 12 ľudí tak, že ich повеšali na stromy.

Z tohto ťažkého obdobia bratovi Mikulášovi pripisujú tiež záchranu života jedného mladého človeka. Nyilaši vydávali nové a nové mobilizačné vyhlášky, vzťahujúce sa na mužov od 17 rokov. Jozef Zeleň ml. sa mal preto hlásiť v kasárňach, aby potom narukoval do Nemecka, ale jeho otec Jozef Zeleň st. ho nepustil a ukryl ho doma na Vrátnej ulici v Košiciach. Medzitým Jozef Zeleň st. ochorel na týfus a bolo ho treba pred smrťou zaopatriť. Keďže rodina Zeleňovcov bola spriatelena s dominikánmi a Jozef Zeleň st. bol dominikánsky terciár, zavolali k nemu pátra Mikuláša. Ten vychádzal z domu od Zeleňovcov práve v momente, keď tam chceli vojsť príslušníci gestapa, ktorí

⁴³ HARČAR, A.: *Žil som v Košiciach*. Bratislava: Lúč, 2003, s. 275.

Mikuláš Lexmann (vpravo) so svojim dievčenským tamburášskym zborom pred vchodom do Veritasu vedľa dominikánskeho kostola v Košiciach. Vedľa neho dirigent Anton Hotový. 30. roky 20. stor.

robili prehliadku domov. Hneď, ako ich zbadal, prihovoral sa im po nemecky a povedal, aby do domu radšej nevstupovali, lebo tam práve zaopatroval chorého na týfus. Gestapáci sa toho zľakli a odišli. Keby našli mladého Jozefa Zeleňa, bola by to jeho istá smrť. Páter Mikuláš mu tak zachránil život.⁴⁴

Medzi košickou mládežou obľúbený aj po vojne

Aj po vojne bol brat Mikuláš veľmi obľúbený medzi košickou mládežou, ktorá sa združovala okolo dominikánskeho kultúrneho centra Veritas. Mikuláš Lexmann mal veľmi veselú povahu. Keď sa konali predstavenia vo Veritase, deti sa netešili ani tak na samotné divadlo, ako na „vystúpenia“ pátra Mikuláša, ktoré mal počas prestávok. Zvyčajne vystúpil s fajkou pred oponu a zabával deti.⁴⁵ Jedna z pamätníčok vystihuje jeho ľudský prístup, pedagogické umenie i charizmu vo vzťahu k mládeži, ako aj skutočnosť, akým požehnaním bol Veritas pre deti a mládež povojnového obdobia: *„Roku 1947 som prišla z dediny do Košíc študovať na gymnázium. Bola som nesmelá, utiahnutá. V internáte som patrila medzi najchudobnejšie dievčatá. Študentský život a zábavy boli pre mňa neprístupné. Moja spolužiačka objavila klub Veritas, a tak sme sa tam raz vybrali. Privítal nás páter Mikuláš a navrhol nám zapojiť sa do tamojšieho tamburášskeho súboru. Dostali sme mandolíny, za ktoré bolo potrebné zaplatiť. Spolužiačka zaplatila, jej rodičia boli obchodníci. U nás doma však boli pomery ťažké. A tak som s mandolínou prišla späť. Páter Mikuláš sa na mňa láskavo pozrel, chytil ma za plece a spýtal sa: „Máte doma údenú slaninu? Kúsok mi prines a mandolína je tvoja.“ Stala som sa teda členkou súboru, v ktorom som prežila veľa vzácných chvíľ. Páter chodil s nami aj na plesy. Všetky dievčatá navoňal a ozdobil vlasy kvietkom. Tak bolo jasné, že sme dievky z Veritasu. Keď sme sa dobre bavili, páter Mikuláš nebol výnimkou, veselice boli predovšetkým prejavom radosti, že sme Božie deti.*

⁴⁴ AHPSOP Košice, fond: Mikuláš Lexmann OP. Záznam spomienky Štefana Zeleňa na Mikuláša Lexmanna, OP. Košice 2003.

⁴⁵ Tamže. Zápis z rozhovoru so sr. Imeldou Paldeákovou, OP. Dunajská Lužná 27. 6. 2002.

Stretnutie esperantistov v dominikánskom kláštore pod vedením Mikuláša Lexmanna. Záber pred vchodom do dominikánskeho kostola v Košiciach. Asi 1946/47. Po ľavici Mikuláša je jeho spolupracovník Jozef Galicza.

Ešte jedna udalosť, ako mi pomohol páter Mikuláš. Počas mojich štúdií sa vyskytol pre mňa veľmi nepríjemný problém na hodinách chémie. Napriek svedomitej príprave boli moje odpovede hodnotené nepriaznivo a zle vplývali aj na ostatné študijné výsledky. Nakoniec som stratila aj štipendium. Rozhodla som sa, že sa zdôverím pátrovi Mikulášovi. Dodnes neviem, čo sa vtedy udialo, a odpoveďou na moju zvedavosť bol len úsmev pátra Mikuláša. Najbližšia hodina chémie však bola milým prekvapením nielen pre mňa, ale aj pre celú triedu, ktorá zaregistrovala po dlhej dobe u mňa prvú jednotku z chémie. Od tej chvíle som mala pokojný spánok a môj strach pominul. Mám už 70 rokov, ale na pátra nikdy nezabudnem. Bol milým a láskavým človekom. Dokázal počúvať i pomáhať v biede a utrpení. Verím, že ak sa raz v Božom kráľovstve stretneme, zahrám mu na mandolíne druhý hlas valčíka Na modrom Dunaji.⁴⁶ Aj z tohto svedectva vidno, že sa v jeho postojoch prejavovalo silné sociálne cítenie, ktoré tak obdivoval u sv. Dominika.⁴⁷ Jeho veľkú obľubu medzi mládežou vystihuje aj iná pamätníčka: „Bol to ten najlákavejší človek, rozumel mladým. Bol vždy plný optimizmu, elánu a plánov. Viedol nás k viere a svojou dobrotou k nekonečnej Božej láske.“⁴⁸ Bola to hlavne zásluha ľudského prístupu Mikuláša Lexmanna a pátra Pia Krivého, že na voľnom prízemí košického dominikánskeho kláštora mohlo bývať niekoľko mladých mužov – či už študentov, alebo pracujúcich.⁴⁹

Roku 1946 sa Mikuláš Lexmann zaslúžil o založenie časopisu *Svätý ruženec* ako periodika ružencových bratstiev a dominikánskych terciárov na Slovensku, s cieľom ich lepšieho informačného a duchovného prepojenia. Na šírenie a prehlbovanie modlitby svätého ruženca bol na Slovensku zameraný časopis *Kráľovná sv. ruženca*. Po vojne však nevychádzal a bolo potrebné zaplniť túto medzeru. Páter Mikuláš ako zodpovedný redaktor viedol *Svätý ruženec* až do zákazu vydávania katolíckej tlače roku 1948.⁵⁰ No i počas troch rokov vychádzania časopisu sa veľa spravilo pre jeho cieľ, formulovaný v prvom úvodníku samotným šéfredaktorom, pátrom Mikulášom: „*Udržovať a ešte viac rozširovať oheň ružencovej pobožnosti ... Súčasne chceme*

⁴⁶ Páter mojej mladosti. In: *Svätý ruženec*, 2003, č. 6, s. 9 – 10 (upravila Z. Baniková).

⁴⁷ Porov. LEXMANN, M.: Svätý Dominik. In: *Svätý ruženec*, roč. 1, 1946, č. 6, s. 85 – 88.

⁴⁸ AHPSOP Košice, fond: Mikuláš Lexmann OP. Spomienkový list na Mikuláša Lexmanna, OP, od Heleny Benkovej. Zvolen 11. 3. 2002.

⁴⁹ AÚPN, KS ZNB – S ŠtB Bratislava, V-1165/8 Jozef Lexmann. Zápisnica KV ŠtB Košice zo 14. 1. 1949 z výsluchu pátra Mikuláša Lexmanna v trestnej veci proti Gregorovi Lexmannovi. Mikuláš k tomu vo výpovedi uvádza: Aby kláštor neprišiel do sporu s úradmi vzhľadom na veľkú bytovú krízu, prijali sme do voľných miestností kláštora na ubytovanie 6 študentov a 5 úradníkov: J. Randár, stredoškôľák, K. Škula a K. Kukla, gymnazisti, V. Trvalec, úradník na rektoráte Vysokej školy lesného a poľného hospodárstva, Stano, asistent na tejto škole, A. Rajfers, Rybárik a B. Hudák, poslucháči tejto školy, V. Mišík, zamestnanec Riaditeľstva štátnych lesov v Košiciach, a Sokáč, poštový úradník.

⁵⁰ Časopis *Svätý ruženec* potom nevychádzal 48 rokov, až do jeho obnovenia v roku 1996.

Mikuláš Lexmann so svojimi neterkami Annou a Máriou a synomcom Belom. Bobot asi 1938.

prehlbovať aj spôsob modlenia svätého ruženca v srdciach veriacich. Chceme, aby svätý ruženec aj vychovával. Pri znovubudovaní spoločnosti potrebujeme duševne vyspelých, z viery Kristovej žijúcich, bezúhonných ľudí. A ružencové tajomstvá sťa obrazy zo života Ježišovho, Panny Márie a svätého Jozefa poučujú a spolu aj povzbudzujú k dokonalému životu.⁵¹ Mikuláš Lexmann bol jednou z najvýznamnejších osobností ruženčiarskeho života na Slovensku. Viac rokov bol aktívny ako direktor košického ružencového bratstva, ktoré aj vďaka jeho vedeniu vyvíjalo rozmanitú činnosť na poli charity i kultúry.⁵² Vždy bol pripravený aj osobne navštíviť slovenské farnosti, ktoré mali záujem o obnovu alebo založenie ružencového bratstva.⁵³

Netradičnou formou pastorácie mládeže bolo u pátra Mikuláša aj organizovanie stretnutí a kurzov esperanta, ktoré tiež ovládal. NePOCHYBNE aj jeho pričinením sa kongres slovenských esperantistov v roku 1948 konal v Košiciach. Katolícke noviny o tom priniesli nasledovnú správu: „V dňoch 21. – 23. augusta bol v Košiciach tradičný kongres slovenských esperantistov za účasti 300 delegátov. V nedeľu 22. augusta bola pre nich sv. omša v tamojšom dominikánskom kostole. Slávnostnú sv. omšu slúžil vdp. Imrich Sedlák, farár z Čečejevíc, esperantista. Esperantskú kázeň mal P. Mikuláš Lexmann OP... Na slávnostnej akadémii esperantistov zvlášť sa páčil mandolínový koncert členov a členiek Sv. ruženca, ktorý dirigoval P. Mikuláš Lexmann OP.“⁵⁴

V Košiciach Mikuláš ďalej účinkoval ako knihovník konventu, kantor, hlavný sakristián, katechéta v zdravotnej pôrodníckej škole a na gynekologickej klinike⁵⁵, horlivo viedol misie a exercície. V jeho rozmanitej pastoračnej činnosti mu pomáhali aj viacerí laici.

Vždy, keď mal možnosť, rád prichádzal na návštevu svojich príbuzných v rodnom Bobote. Všetci sa naňho veľmi tešili. Jeho neter Mária na to spomína: „Ako deti si nás vedel získať úsmevom a srdečnosťou, vzal si nás na kolená a žartoval, smial sa s nami. Prichádzal s fotoaparátom, posadil nás všetky decká na koňa a fotil. Robil skvelé momentky. Vštepoval nám úctu k Panne Márii a povzbudzoval nás k modlitbe sv. ruženca, aspoň jeden desiatok denne. Chodil s nami voziac sa na kočiari konským záprahom po rodnom kraji. Ľudia z dediny ho mali veľmi v oblube. Pristavil sa pri každom, srdečne sa porozprá-

⁵¹ LEXMANN, M.: Katolíckym slovenským ruženčiarom. In: *Svätý ruženec*, roč. 1, 1946, č. 1, s. 1 – 2. Mikuláš Lexmann v časopise *Svätý ruženec* uverejnil ešte tieto články: Druhé číslo nášho časopisu. In: *Svätý ruženec*, roč. 1, 1946, č. 2, s. 25 – 26. / Svätý Dominik. In: *Svätý ruženec*, roč. 1, 1946, č. 6, s. 85 – 88. / Prvý ročník „Sv. ruženca“. In: *Svätý ruženec*, roč. 1, 1946, č. 8 – 12, s. 118. / Sv. Dominik – apoštol dnešných čias. In: *Svätý ruženec*, roč. 2, 1947, č. 8, s. 98 – 99. / Ruženčiar na rozhraní rokov. In: *Svätý ruženec*, roč. 3, 1948, č. 1, s. 1 – 3. / Panna v Betleheme porodila. In: *Svätý ruženec*, roč. 3, 1948, č. 12, s. 212 – 214.

⁵² Porov. KUŠNÍROVÁ, S.: Arcibratstvo svätého ruženca – život a činnosť. In: *Svätý ruženec*, 2003, č. 11, s. 19 – 20.

⁵³ Porov. BERNADIČ, F.: *Rozpomienky kňaza (1910 – 1953)*. Nitra : Kňazský seminár sv. Gorazda, 2000, s. 183. Autor tu opisuje obnovu ružencového bratstva v Seredi za asistencie Mikuláša Lexmanna.

⁵⁴ Esperantská kázeň v Košiciach. In: *Katolícke noviny*, roč. 63, 1948, č. 37, s. 6.

⁵⁵ Porov. *Catalogus conventuum et fratrum sacri Ordinis praedicatorum Provinciae Bohemiae A. D. 1946*. Prae: Typis officinae cyrillo-methodianae V. Kotrba pro manuscripto impressum, 1946, s. 17; *Catalogus conventuum et fratrum sacri Ordinis praedicatorum Provinciae Bohemiae in CSR exeunte Anno 1948 ad 1. Decembris*. Prae: EKO Olomouc, 1948, s. 33.

Mikuláš
Lexmann (vľavo)
s ochotníkmi
po divadelnom
predstavení
v dominikánskom
kultúrnom centre
Veritas.
Košice asi 1947.

val, vždy veselý a usmiaty. Mal rád jednoduchých ľudí. Veľmi ľúbil domáce kyslé mlieko. Keď sme ho náhodou nemali u nás, susedia mu ho nosili v hlinených mliečnikoch.⁵⁶

Pod mračnami komunizmu

Po februári 1948 stále viac narastal tlak komunistického štátu na cirkev s úsilím o jej diskreditáciu. Tieto tendencie zasiahli aj pátra Mikuláša, ktorý bol známy svojou horlivou činnosťou a vplyvom na široké vrstvy košického obyvateľstva. Spolu s Piom Krivým bol nekompromisným odporcom rozmáhajúceho sa komunistického režimu. V jednom z posledných čísel časopisu Svätý ruženec pri príležitosti 25-ročného kňazského jubilea Mikuláša Lexmanna, šéfredaktora časopisu, zazneli na jeho adresu tieto veľmi aktuálne a až prorocké slová: „Potrebujeme kňazov, ktorí v jednej ruke s ružencom, v druhej ruke s krížom bojujú za práva Kristove a nedajú sa sklátiť väzením, protivenstvami, hrozbami, ale hotoví sú pre Krista aj mučenícku smrť podstúpiť ako apoštolovia.“⁵⁷ Vtedy ešte nikto netušil, že sa tieto slová v živote pátra Mikuláša do štyroch rokov aj skutočne naplnia.

Na základe požiadavky Odbočky Štátnej bezpečnosti v Humennom z decembra 1948 Poverenie vnútra v Bratislave dalo príkaz na prešetrenie skutočnosti, že Mikuláš Lexmann ako zodpovedný redaktor mesačníka Svätý ruženec nechal v máji 1947 uverejniť článok *Nové zatýkanie kňazov v Chorvátsku*, v ktorom „osočuje pomery spriateleneho štátu“. Ako sa spomína v správe, časopis Svätý ruženec sa rozširoval medzi študentmi v Humennom. Dňa 10. decembra 1948 Mikuláša Lexmanna vypočúvali na košickej ŠtB, kde priznal, že článok bol uverejnený s jeho vedomím, no nevidel v tom nič zlé.⁵⁸

Dňa 18. februára 1948 prišiel zo VI. odboru Poverenia vnútra v Bratislave na košickú ŠtB takýto ďalekopis: „Zatknite ihneď pátra Lexmanna, dominikána z Košíc a preveďte veľmi precíznu domovú prehliadku. Musí byť nájdený posledný dopis od redaktora Patúca z Bratislavy, možno i viac dopisov. Menovaného čo najskôr eskortujte do Bratislavy.“⁵⁹ Stalo sa tak o dva dni a Mikuláš Lexmann sa 20. februára 1948 o 8.20 hod. ocitol v bratislavskej väznici.⁶⁰ Július Patúc bol totiž

Mikuláš Lexmann s matkou Máriou a so svojou rodnou sestrou dominikánkou Gabrielou Máriou. Asi 1947.

Rodina Lexmannovcov. Vpredu – zľava: Rafael Gregor Lexmann, OP, Agnesa Brigita Lexmannová, ND, Mikuláš Jozef Lexmann OP, Mária Lexmannová (matka), Gabriela Mária Lexmannová, OP. Asi 1948.

vo vyšetrovacej väzbe v súvislosti s trestnou vecou proti Vojtechovi Krahulcovi a spol. Patúc bol obvinený a neskôr aj odsúdený zato, že na Slovensku založil a viedol ilegálnu organizáciu Slovenská národná liga, ktorá bola zameraná na boj proti komunizmu a uznanie slovenskej štátnej samostatnosti.⁶¹ Mikuláš Lexmann svoj vzťah k Patúcovi objasnil pri výsluchu 21. februára 1948. Uvádza, že ho spoznal ako svojho žiaka na košickom gymnáziu. V roku 1938 ho ako redaktora politickej rubriky stretol v Prahe a v roku 1947 náhodne v staničnej reštaurácii v Bratislave. Vtedy páter Mikuláš, ochotný vždy pomôcť ľuďom riešiť ich problémy, prišiel do Bratislavy pourgovať žiadosť istého Jána Macka, ktorý žiadal o inštalatérsku živnosť v Košiciach. Redaktor poverenictva informácií Patúc mu ponúkol pomoc pri vybavení tejto záležitosti, čo aj dodržal. Po dobrej skúsenosti s Patúcom sa na neho Mikuláš obrátil aj neskôr v inej veci. V jednu januárovú nedeľu pod vedením pátra Mikuláša v kultúrnej sieni Veritasu prebiehala povianočná akadémia. Prišiel k nemu neznámy muž s odporúčacím listom od Patúca. Bol to tajomník Slovenskej národnej ligy Imrich Šille. Pátrovi Mikulášovi hovoril, že sa blížia voľby a treba sa na ne dobre pripraviť. Agitoval za Demokratickú stranu. Keď od Mikuláša žiadal menoslov najpoprednejších katolíckych rodín v Košiciach, ten ho upozornil, že biskupský zbor prísne zakázal kňazom účasť na stranícko-politickom živote. Odmietol tiež zápis do Pamätnej knihy DS, ako aj účasť na predaji cyrilo-metodských plakiet, ktorého zisk mal ísť na volebný fond DS.⁶²

Aj počas vyšetrovacej väzby sa brat Mikuláš modlieval svätý ruženec. Keďže osobné veci mu zobrali, urobil si ho z kúska špagátu a chleba, krížik vyhrýzol z chlebovej kôrky. Pochvalne sa zmieňoval o svojich dozorcoch, ktorí sa mu snažili v skrytosti všemožne väzbu spríjemňovať. Informovali ho o dianí vonku i o jeho kauze.⁶³ Po mesačnej väzbe nakoniec Mikuláša Lexmanna prepustili,⁶⁴ no koncom apríla 1948 prišla na Krajský súd v Košiciach žiadosť o jeho ďalší výsluch. Zo žiadosti vyplýva, že ho stále upodozrievali z účasti na založení Slovenskej národnej ligy.⁶⁵ Vo svojej výpovedi Mikuláš Lexmann uviedol, že sa necíti vinným, zopakoval už známe okolnosti jeho stretnutia s Patúcom a Šillem a zdôraznil svoju politickú nezáinteresanosť.⁶⁶

Neuplynul ani rok a Mikuláš Lexmann sa vo vyšetrovni ŠtB ocitol znova, tentoraz z dôvodu údajnej trestnej činnosti jeho mladšieho brata Rafaela Gregora Lexmanna, OP, ktorému sa podarilo uniknúť pred zatknutím v Trenčíne.⁶⁷ Paradoxne je to práve záznam z vyšetrovania ŠtB, vďaka ktorému sa nám zachovali niektoré zaujímavé údaje zo života pátra Mikuláša podľa jeho vlastného rozprávania. Na žiadosť Krajského veliteľstva ŠtB v Bratislave a na základe prípisu Štátneho zastupiteľstva v Košiciach sa v tejto súvislosti okrem vypočúvania pátra Mikuláša uskutočnila tiež prehliadka dominikánskeho kláštora v Košiciach, pri ktorej sa však nič nenašlo.⁶⁸

Meno Mikuláša Lexmanna sa objavilo aj pri vyšetrovaní ilegálnej organizácie laického apoštolátu *Rodina*, ktorú založil Tomislav Kolakovič. Mikuláš sa tu uvádza ako jeden zo získaných členov tejto organizácie.⁶⁹

⁶¹ ŠA Bratislava, fond: Štátny súd, III. odd. Bratislava, Ts III 39/50. Obžaloba v trestnej veci proti Vojtechovi Krahulcovi a spol. z 27. 9. 1950.

⁶² AÚPN, KS ZNB – S ŠtB Bratislava, V-1165/8 Jozef Lexmann. Poverenictvo vnútra, VII. odbor, zápisnica z vypočúvania Jozefa Mikuláša Lexmanna na ŠtB v Bratislave 21. 2. 1948.

⁶³ AHPSOP Košice, fond: Mikuláš Lexmann OP. Spomienkový list JUDr. Jozefa Futóa. Košice 30. 10. 2002.

⁶⁴ Tamže. Poverenictvo vnútra, VII. odbor, príkaz na prepustenie Jozefa Mikuláša Lexmanna na slobodu. Bratislava 11. 3. 1948.

⁶⁵ ŠA Bratislava, fond: Štátny súd, III. oddelenie v Bratislave, Ts III 39/50. Krajský súd v Bratislave Krajskému súdu v Košiciach. Žiadosť o výsluch obvineného Jozefa Mikuláša Lexmanna 24. 4. 1948.

⁶⁶ Tamže. Krajský súd v Košiciach Krajskému súdu v Bratislave. Zápisnica z výpovede obvineného Jozefa Mikuláša Lexmanna 1. 5. 1948.

⁶⁷ AÚPN, KS ZNB – S ŠtB Bratislava, V-1165/8 Jozef Lexmann. KV ŠtB Košice, zápisnica z vypočúvania pátra Mikuláša Lexmanna v trestnej veci proti Gregorovi Lexmannovi a spol. 14. 1. 1949.

Rafaela Gregora Lexmanna v roku 1948 komunistická štátna moc obvinila z údajnej spolupráce na protištátnej činnosti. V súvislosti s politickým procesom proti Albertovi Púčikovi a spol. ho v Trenčíne prišla zaistiť ŠtB, no podarilo sa mu uniknúť. Neskôr ho zadržali pri Domažliciach a odsúdili na 6 rokov väzenia.

⁶⁸ Archiv Ministerstva vnútra (AMV) ČR Praha. S/2-109-81. Útvar 402 A. Kláštor dominikánov – podozrivá činnosť. Vecné vyhodnotenie zo spisu č. 22956/52-49/254-IV.

⁶⁹ ŠA Košice, fond: Krajská prokuratúra v Košiciach 66/54, kartón č. 32, inv. č. 65. Návrh na zatknutie Františka Cicholesa. Košice 8. 6. 1954.

Na košický dominikánsky kláštor doľahla ťažká rana tiež v júni 1949. V Prahe 15. júna 1949 vydali českí a slovenskí biskupi pastiersky list, namierený proti komunistickej tzv. Katolíckej akcii a porušovaniu náboženskej slobody v Česko-Slovensku. Štátna moc urobila všetko pre to, aby sa tento tajne kolportovaný list na farách i v rehoľných domoch zhabal, čím sa malo zabrániť jeho prečítaniu na nedeľných svätých omšiach. V dominikánskom kostole, ako v jednom z mála košických kostolov, sa však napriek nátlaku ŠtB tento list prečítal, resp. tlmočil veriacim 17. júna 1949 na sv. omši o 6.00 (Mikuláš Lexmann), 9.00 a 11.00 (Pius Krivý – predstavený kláštora). Pia Krivého predvolali 19. septembra 1949 na ŠtB. Po tom, ako zistil, že ho chcú zatknúť, rýchle vošiel do svojho kláštora a vysvetlil situáciu Mikulášovi Lexmannovi. Ten mu odporúčal prechod do ilegality, čo páter Pius po úspešnom úteku aj uskutočnil.⁷⁰

Obeť násilnej internácie rehoľníkov

Najväčšou ranou v živote Mikuláša Lexmanna bola známa barbarská noc z 13. na 14. apríla 1950, ktorej cieľom bola likvidácia mužských rehoľí v Česko-Slovensku. Ešte pred touto akciou sa pracovalo na dôslednej vecnej a kádrovej evidencii všetkých kláštorov v republike. Vypracoval sa osobitný dotazník, podľa ktorého sa zisťovali aj mená obľúbených rehoľníkov.⁷¹ Za košický dominikánsky kláštor bol v tejto kolónke uvedený Mikuláš Jozef Lexmann, „*ktorého navštevujú z okolia veriaci a bozkávajú mu ruky pri stretnutí*“⁷². V osudnú aprílovú noc ozbrojení muži vtrhli do väčšiny mužských kláštorov v Česko-Slovensku a rehoľníkov proti ich vôli odviezli do vybraných internačných kláštorov, kde vládol väzenský poriadok a obmedzovali sa tie najzákladnejšie práva a slobody. Mikuláš Lexmann bol so svojimi spolubratmi vyvezený z kláštora⁷³ a následne vystriedal niekoľko internačných kláštorov. Svedkom nočného prepadu príslušníkov ŠtB a milicionárov v košickom dominikánskom kláštore bol aj vtedajší podnájomník kláštora MUDr. Anton Neuwirth, ktorý si na to spomína vo svojich pamätiach: „*Odrazu ma prebudil hluk na chodbe a počul som buchotať okované čižmy a baganče. ... Na chodbe už stáli otcovia dominikáni. Páter Lexmann veľmi rázne povedal: „Pán doktor, pozrite, čo robia s nami, urobte niečo.“ Priznám sa, že som nevedel, čo urobiť.*“⁷⁴ Páter Mikuláš bol pri tejto udalosti veľmi energický a nekompromisný. Dostal sa do ostrejšej potýčky s jedným milicionárom, pánom Leschom. Je zaujímavé, že tento elektrikár z Drevokombinátu, n. p., Košice sa neskôr obrátil a ešte v čase prenasledovania veriacich za komunizmu pravidelne navštevoval bohoslužby v košickom dominikánskom kostole a pristupoval k sviatostiam. Ešte predtým, ako došlo k internácii, Mikuláš svoje osobné doklady (štátnicové vysvedčenia, diplom z teológie, doklad o skúške z pilotáže a pod.) zveril svojmu laickému spolupracovníkovi v apoštolskej a osvetovej činnosti – Jozefovi Galiczovi, aby ich uchoval, kým sa časy zlepšia, alebo neskôr odovzdal rehoľi.⁷⁵

⁷⁰ LETZ, D. R. (ed.): *Verný pravde. Život a dielo slovenského dominikána Pia Krivého*. 2005, in prep. Pius Krivý sa potom skrýval a pôsobil v ilegalite vyše 5 rokov. Po zaistení 4. 8. 1954 ho odsúdili na 18 rokov odňatia slobody. Z väzenia ho prepustili na amnestiu 10. 5. 1960, potom pracoval v civilnom zamestnaní a po neplánovanej emigrácii v roku 1968 bol duchovným správcom Slovákov vo Švajčiarsku.

⁷¹ DUBOVSKÝ, J. M.: *Akcia kláštorov. Komunistický režim na Slovensku v boji proti mužským rehoľiam v rokoch 1949 – 1952*. Martin: Matica slovenská, 1998, s. 19.

⁷² AMV ČR Praha. S/2-109-81. Košice. Kláštor a rehole – zistenie.

⁷³ V túto noc sa na Slovensku okrem Mikuláša Lexmanna podarilo internovať len dvoch dominikánov: pátra Bertranda Husku a frátra Bernarda Sokola z košického kláštora. Starých a chorých bratov – pátra Mannesa Ungera a frátra Egýda Marchiňského umiestnili najprv v nemocnici, a potom v domove dôchodcov. Predstavený košického kláštora Akvinas Gabura v tom čase práve viedol duchovnú obnovu mimo Košíc, a keď sa dozvedel, čo sa stalo, prešiel do ilegality. Mikulášov rodný brat páter Rafael Lexmann bol vo väzení a páter Pius Krivý sa od 19. 9. 1949 skrýval, lebo bol naňho vydaný zatykač. Ostatní slovenskí dominikáni pôsobili v Česku. Z nich internovali pátrov Martina Furmana (z Uherského Brodu) a Rozára Zálesa (z Prahy). Tomášovi Gajdošovi (vtedy pôsobil tiež v Prahe) sa podarilo prejsť do ilegality. Z Olomouca internovali diakona Gregora Hajdua, bratov študentov Humberta Hildebranda, Benedikta Červeňáka, Marcela Považana, bratov spolupracovníkov Hyacinta Drnzíka a Alberta Bencka.

⁷⁴ NEUWIRTH, A. – LESŇÁK, R.: *Liečiť zlo láskou. Životné osudy, spomienky a vyznania lekára, politického väzňa, mysliteľa a diplomata Antona Neuwirtha*. Bratislava: Kalligram, 2001, s. 39.

⁷⁵ AHPSOP Košice, fond: Mikuláš Lexmann OP. Spomienkový list JUDr. Jozefa Futóa. Košice 30. 10. 2002. Balíček s dokladmi sa nakoniec dostal k švagrovi J. Galiczu, Jozefovi Futóovi, ktorý ich po znovunadobudnutí kláštora dominikánmi odovzdal na vrátnici kláštora. V súčasnosti sa ich však nedarí nájsť.

Dňa 14. apríla 1950 o 17.30 sa páter Mikuláš ocitol medzi 90 členmi rôznych reholí v kapucínskom kláštore v Pezinku⁷⁶, ktorý sa stal tzv. kárnym kláštorom, teda sústreďovacím kláštorom s tvrdšou disciplínou pre predstavených a vybraných „nebezpečných“ rehoľníkov, ktorých bolo treba izolovať od ostatných osobitným spôsobom.⁷⁷ Aj to nasvedčuje, že Mikuláš Lexmann bol považovaný za „reakčného“, teda režimu nepoddajného rehoľníka. Mikulášova starostlivá matka Mária ho tu navštívila ešte v apríli.⁷⁸ Ubytovacie podmienky boli v pezinskom kláštore katastrofálne, horšie ako vo väznici, v malých priestoroch sa tiesnil veľký počet rehoľníkov. Lekár posúdil tieto pomery ako zdraviu škodlivé. Navyše, sústredenie rehoľníkov vyvolalo nepokoj obyvateľov Pezinka, ktorí sa ich snažili zastať.⁷⁹

Koncom apríla 1950 sa teda kárny kláštor presťahoval z Pezinka do františkánskeho kláštora v Báči, ktorý sa adaptoval na tento účel: vyhliadli sa pivničné miestnosti na samotky, spodná časť budovy sa zamrežovala a drevená brána sa nahradila železnou.⁸⁰ No ani to nebolo definitívne riešenie umiestnenia kárneho kláštora. Dňa 7. septembra 1950 tzv. reakčných rehoľníkov z Báča presunuli do bývalého redemptoristického kláštora v Podolínci, ktorý patril medzi hlavné centralizačné kláštory na Slovensku.⁸¹ V studenom kláštore nemali čím kúriť, bolo tam veľmi chladno. Mikulášovi dali preto priepustku, aby zaobstaral kurivo – mal totiž vodičský preukaz a veľa známych. Pri tejto príležitosti sa tiež stretol so svojou rodinou, spomínal im kruté pomery v podolínskom kláštore. Rehoľníci tu museli spať aj na zemi na slame v preplnených izbách. Ráno ich surový a arogantný dozorca s iróniou dával nastúpiť na dvore, museli sa hlásiť, pochodovať a spievať.⁸² Údajne sa Mikuláš Lexmann dostal aj k sestrám dominikánkam sústredeným v Kostolnej pri Trenčíne. Aj tam sa prejavil jeho žartovný charakter. Prišiel v civile a sestra Antónia, ktorá bola podobne ako on silnejšej postavy, mu požičala svoj habit. Sestrám, ktoré prišli k obedu neskôr, s úsmevom povedal, že majú novú príorku. Rozprával im o vtedajšej situácii, no napriek nejasnému osudu hovoril optimisticky, povzbudivo a žartovne.⁸³

Návštevy boli v „kláštorom koncentráku“ spočiatku zakázané, ale „väzni“ vždy boli schopní čosi vymyslieť, aby sa dostali do styku s príbuznými. Život v kárnom kláštore sa veľmi nelíšil od života rehoľníkov v centralizačnom kláštore. V oboch prevychovali, najmä prednáškami. Režim dňa však bol v kárnom kláštore tvrdší a jedným druhom trestu bola i samotka.⁸⁴ Raz tu pátra Mikuláša navštívila pani Božena s kamarátkou. Obe si ho veľmi obľúbili ešte za svojich detských čias v Košiciach. Dostať sa na návštevu nebolo také jednoduché. Vrátnik ich najprv nechcel vpustiť, no nakoniec ustúpil. Mikuláš ich pri stretnutí objal a zakryl svojím rehoľným plášťom (čiernou kapou), ako to zvykol robievať. Boli spolu asi dvadsať minút. Veľa nerozprávali, ženy si poplakali. Páter Mikuláš ich povzbudzoval, nestážoval sa, snažil sa zachovať si svoj príslovečný humor. Aj keď internáciou zjavne trpel a bol vychudnutý, vyžarovala z neho v tej chvíli radosť zo stretnutia.⁸⁵ V zozname rehoľníkov z decembra 1950 sa dominikáni z Podolíncu nespomínajú, preto nie je vylúčené, že Mikuláš Lexmann strávil nejaký čas aj v iných internačných kláštoroch alebo ho presúvali.⁸⁶

⁷⁶ Slovenský národný archív Bratislava, fond: Slovenský náboženský fond 1945 – 1959, kartón č. 41. Kárny kláštor kapucínov Pezinok, Situačná správa pre Slovenský úrad pre veci cirkevné 14. 4. 1950.

⁷⁷ DUBOVSKÝ, J. M.: c. d., s. 61.

⁷⁸ AMV ČR Praha, S/2 – 125 – 71. V zozname osôb, ktoré boli na návšteve u rehoľníkov internovaných v kapucínskom kláštore v Pezinku pri Mikulášovi Lexmannovi 26. 4. 1950 figuruje Mária Lexmannová.

⁷⁹ DUBOVSKÝ, J. M.: c. d., s. 120 – 123.

⁸⁰ Tamže, s. 216.

⁸¹ Tamže, s. 175, 214, 217.

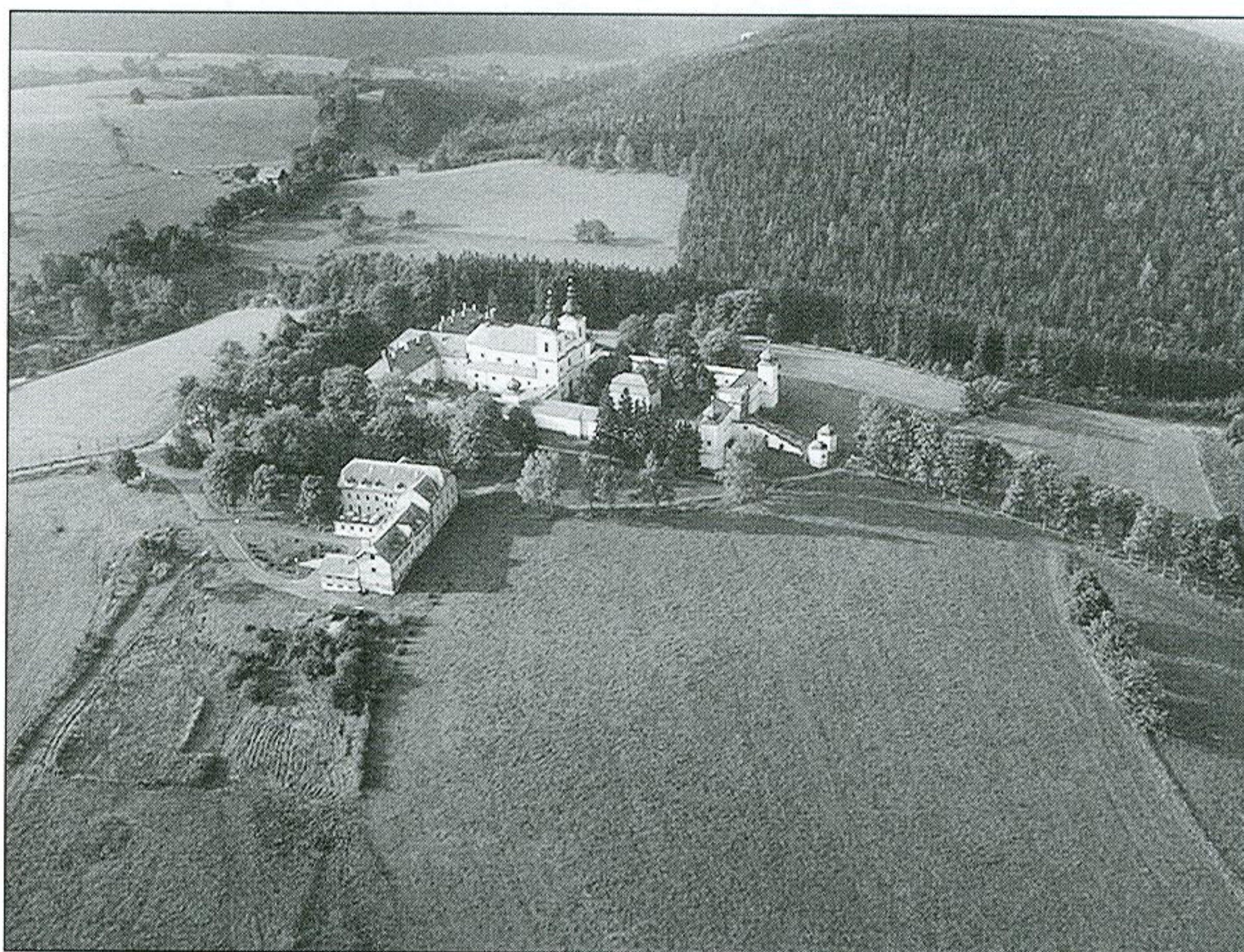
⁸² AHPSOP Košice, fond: Mikuláš Lexmann OP. Spomienkový list na Mikuláša Lexmanna, OP, od jeho netere MUDr. Márie Kleinovej, rod. Lexmannovej. Nižná 3. 2. 2002.

⁸³ Tamže. Zápis z rozhovoru so sr. Augustínou Stredňákovou a Zdislavou Balázovou, OP. Košice 20. 6. 2002. Sestry dominikánky boli sústredené v Kostolnej od 30. 8. do 11. 10. 1950. AHPSOP Košice, Opis kroniky sestier dominikánok 1950 – 1962 (sústredenie).

⁸⁴ DUBOVSKÝ, J. M.: c. d., s. 172 – 195.

⁸⁵ AHPSOP Košice, fond: Mikuláš Lexmann OP. Záznam spomienok Boženy Martínáskovej. Košice 5. 1. 2002.

⁸⁶ DUBOVSKÝ, J. M.: c. d., s. 178.

*Internacionál kláštor
na Hore Matky
Božej v Králíkoch
(Česko)*

Dvakrát sa Mikuláš Lexmann dostal aj do Košíc. Prvýkrát to bolo na jar 1951, keď prišiel ako šofér s jedným z predstaviteľov kláštora, ktorý mu dal asi trojhodinové voľno. Navštívil vtedy rodinu Galiczovcov a Futóovcov na ulici Ľudovíta Zella. Pri tejto príležitosti tu odslúžil svätú omšu a informoval o živote v kláštore. Druhé stretnutie so známymi (asi 12 osôb) sa odohralo u Ovčiarikovcov v terajšom areáli veterinárnej fakulty na Komenského ulici. Čas využili na vzájomné informovanie sa o dôležitých veciach.⁸⁷

V septembri 1951 sa začalo uvažovať o likvidácii sústredovacieho kláštora v Podolínci, vrátane jeho kárnej časti. Tomuto zámeru malo napomôcť hlavne presídlenie väčšej skupiny rehoľníkov, do ktorej patrili aj Mikuláš Lexmann, do centralizačných kláštorov v Čechách.⁸⁸ Po definitívnom prekádrowaní rehoľníkov sa 29. októbra 1951 rozhodlo, kto kam pôjde. Mikuláš Lexmann sa ocitol v zozname 71 „reakčných a neprevychovateľných“ rehoľníkov, ktorí mali byť presunutí do Čiech. K presunu došlo 29. novembra 1951, kárny kláštor v Podolínci zanikol 11. decembra 1951.⁸⁹

Pátra Mikuláša previezli do centralizačného tábora v českých Králíkoch. Štátna moc tento tábor umiestnila do zrušeného redemptoristického kláštora na Hore Matky Božej, ktorá bola významným pútnickým miestom. Sústredených rehoľníkov tu zapojili hlavne do poľnohospodárskych prác na poli, v živočíšnej výrobe, do práce v lese, pri technických opravách strojov a pod. Pomery tu vtedy boli dosť prísne. Kláštor strážili ozbrojení príslušníci ZNB a rehoľníci nesmeli stredisko opúšťať – ak, tak len so sprievodom v prípade, že bolo treba ísť k lekárovi. Návštevy rehoľníkov neboli povolené. V máji 1952 bolo v Králíkoch sústredených 101 rehoľníkov.⁹⁰

Už vtedy bol Mikuláš Lexmann ťažko chorý na srdce, trpel na vysoký krvný tlak, ťažko dýchal, chodil s palicou. Napriek tomu s ním zaobchádzali surovo, musel namáhavo pracovať na poli, často v horúčave a na slnku, na čo bol vzhľadom na svoj zdravotný stav veľmi citlivý. Nakoľko nemal lieky, matka mu posielala cesnak, o ktorý

⁸⁷ AHPSOP Košice, fond: Mikuláš Lexmann OP. Spomienkový list JUDr. Jozefa Futóa. Košice 30. 10. 2002.

⁸⁸ DUBOVSKÝ, J. M.: c. d., s. 192 – 193, 236.

⁸⁹ Tamže, s. 196 – 197, 236 – 237, 262.

⁹⁰ VLČEK, V.: Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948 – 1964. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004, s. 91 – 92.

*Mikuláš Lexmann v čase internácie
v roku 1951 – 1952*

*Pohreb Mikuláša Lexmanna. Bobot
21. júla 1952.*

*Matka Mária Lexmannová pri truhle
svojho syna*

prosil. V Králikoch sa mal zle a internácia, ťažká práca na poli, slnku a v kopcovitom teréne mu stav len zhoršovali. Matka pátra Mikuláša preto napísala zmocnencovi a prosila ho, aby jej syn mohol pracovať v chládku. Zmocnenec ho dal pásť kravy...⁹¹ Lekár mu odporučil ísť do domáceho liečenia. Pri zdravotnom stave, v akom páter Mikuláš bol, je ťažká fyzická námaha, navyše v horúčave, aktivitou ohrozujúcou život pacienta.⁹² Mikulášov brat Silvester preto začal vybavovať potrebný súhlas na Miestnom národnom výbore v Bobote, že nebude na ťarchu štátu. Bez tohto povolenia nemohli pátra Mikuláša pustiť. Vtedajší predseda MNV Žembera však súhlas odmietol vydať so slovami, že do dediny farára nepustí. To bolo niekedy v júni 1952.⁹³

Keď raz Mikulášovi zmocnenec internačného tábora prikázal pásť kravy, bolo treba ísť do strmého kopca. Páter Mikuláš ho upozornil na svoj veľmi zlý zdravotný stav, no nepomohlo to. Z pasienka sa vrátil úplne zničený. Nadránom mu bolo veľmi zle, už sa nemohol postaviť ani slúžiť sv. omšu. Celebroval ju pri ňom iný kňaz. Mikuláš si uvedomoval, že zomiera, no bol ešte pri vedomí. Sedel so sklonenou, ovisnutou hlavou. Keď mu ju ktosi chcel podoprieť, on mu odvetil: „Nechaj, patrí sa, aby Pánov služobník pred Neho predstúpil so sklonenou hlavou.“⁹⁴ Postupne mu trpeli končatiny, cítil, ako mu jedna ruka odumiera. Povedal: „Odumiera ako prvá, ona asi viac zhrešila.“⁹⁵ Zomrel vo veku nedožitých 53 rokov, 17. júla 1952. V matrike zosnulých farnosti Bobot sa ako príčina smrti Mikuláša Lexmanna uvádza arterioskleróza. Za týmto slovom je však čiarka a voľné miesto: „Arteriosclerosa,...“, akoby tam ktosi chcel niečo ešte pripísať, no nakoniec si to rozmyslel.⁹⁶ Popis skonu Mikuláša Lexmanna je typickým opisom priebehu náhlej cievnej príhody. Arterioskleróza srdcových a mozgových ciev bola s najväčšou pravdepodobnosťou základnou chorobou, vedúcou k úmrtiu, a náhla cievna príhoda bezprostrednou príčinou úmrtia.⁹⁷

Na túto smutnú udalosť si spomína jedna z neterí pátra Mikuláša: „Spolu s babičkou, mamičkou pátra Mikuláša, i mojou sestrou Máriou, sme sa chystali začiatkom júla 1952 navštíviť v Králikách strýčka Mikuláša so zastávkou v Šumperku, kde bola teta Agneška (sestra pátra Mikuláša) pracovne zaradená spolu s rehoľnými spolusestrami v sústredovacom pracovnom tábore. Tesne pred odchodom sme dostali korešpondenčný list, že strýčko je mŕtvy. Babičke sme to nedokázali povedať, cestovali sme ihneď, pridal sa i brat pátra Mikuláša strýč-

*Pri čerstvom hrobe Mikuláša
Lexmanna v Bobote v júli 1952.
Zľava: Anna Lexmannová
(Mikulášova neter), Pavol
Gašparovič Hlbina (bobotský
farár), Ján Lexmann (Mikulášov
brat), Mária Lexmannová
(Mikulášova matka), Sidónia
Lexmannová (Mikulášova
švagriná), notredamka Marta
Glegová, Mária Lexmannová
(Mikulášova neter).*

⁹¹ AHPSOP Košice, fond: Mikuláš Lexmann OP. Spomienkový list Jany Kyselicevej. Bratislava 2002.

⁹² Osobný archív Veroniky Lagovej. Zvukový záznam rozhovoru s doc. MUDr. Jánom Porubským, CSc. Bratislava 25. 1. 2006.

⁹³ AHPSOP Košice, fond: Mikuláš Lexmann OP. Spomienkový list na Mikuláša Lexmanna, OP, od jeho netere MUDr. Márie Kleinovej, rod. Lexmannovej. Nižná 3. 2. 2002.

⁹⁴ Tamže, fond: Akvinas Gabura OP. Záznam spomienok P. Akvinasa Gaburu, OP. Bratislava 1. 5. 2001.

⁹⁵ Tamže, fond: Mikuláš Lexmann OP. Spomienkový list na Mikuláša Lexmanna, OP, od jeho netere MUDr. Márie Kleinovej, rod. Lexmannovej. Nižná 3. 2. 2002.

⁹⁶ Archív Rímskokatolíckeho farského úradu v Bobote, Matricula defunctorum a 1936, s. 37, záznam č. 11.

⁹⁷ Osobný archív Veroniky Lagovej. Zvukový záznam rozhovoru s doc. MUDr. Jánom Porubským, CSc. Bratislava 25. 1. 2006.

ko Lojzko, syn babičky, čo bolo babičke prekvapením, keďže predtým sa na cestu nepripravoval. Smutnú správu o smrti sa babička dozvedeli na železničnej stanici v Šumperku, kde nás čakali dve rehoľné sestričky De Notre Dame a babičke priali sústrasť. Podotýkam, že zranenie babičky bolo veľké, ale hrdinsky to prijala i zvládla, ako vždy – odovzdaná do vôle Božej. Na druhý deň sme navštívili Králiky, aby sa zariadili potrebné záležitosti odvozu strýčka do rodnej obce. Babičke sa venoval v Králikách páter Žabkay – jezuita. Pamätám si, ako jej povedal, že v ten deň, ako zomrel strýčko, po odslúžení rannej sv. omše povedal: Každý deň slúžim sv. omšu tak, akoby som ju slúžil naposledy.⁹⁸

Páter Mikuláš si žiadal, aby ho pochovali doma, v rodnom Bobote. Pohreb sa konal 21. júla 1952. Podľa záznamov v matrike zosnulých farnosti Bobot bolo telo Mikuláša Lexmanna prevezené z kláštora v českých Králikoch a pohrebné obrady neviedol vtedajší bobotský farár Pavol Gašparovič, ale Ľudovít Šimek, farár z neďalekej farnosti Malá Hradná.⁹⁹ Mikuláša Lexmanna pochovali po boku jeho otca, dnes je to medzi rodičmi. Vtedajšia obyvateľka Bobotu si na tento deň spomína ako na výnimočný: „Keď prišla správa, že zomrel P. Lexmann, v uvedený deň, keď ho mali doviesť, občania napriek tomu, že žatva bola v plnom prúde, nešli v ten deň na svoje polia, ale vytvorili špalier po oboch stranách cesty a trpezlivo čakali, kedy privezú telesné pozostatky P. Lexmanna, ktorý zomrel vo väzení. Všetci vedeli, že veľmi trpel aj so svojím bratom, taktiež rehoľníkom. Takto chcela celá dedina vyjadriť veľký súcit jeho matke a zároveň sme chceli vyjadriť poďakovanie za to, že nezradil vieru, ale všetko vydržal pre slávu nášho Pána Boha. Keď ho konečne priviezli, všetci sme sa pobrali za rakvou k jeho rodnému domu. Jeho matka a príbuzní chceli, aby jeho telo dali do rodného domu alebo aspoň do dvora, no strážcovia, čo ho doviesli, to nedovolili. Rakva teda bola vystavená iba na ulici pred domom. Jeho bratovi, ktorý bol na pohrebe v sprievode strážcov, taktiež nebolo dovolené ísť do domu k matke a ani sa rozprávať bez strážnikov so svojimi spolurodičkami a kamarátmi. Títo si však násilím vynútili aspoň chvíľku stráviť s bratom nebohého osamote bez strážnikov. Netrvalo to však dlho, pretože strážnici si svoju prácu vykonávali tvrdo a nekompromisne.“¹⁰⁰

Meno brata Mikuláša Jozefa Lexmanna je uvedené v medzinárodnom zozname dominikánskych mučeníkov 20. storočia.¹⁰¹

Život dominikánskeho kňaza Mikuláša Lexmanna poukazuje na to, že radostnú zvesť evanjelia možno ohlasovať najrozmanitejším spôsobom a že sa pri tom netreba obávať ani nových, nezvyčajných foriem. V tomto bol brat Mikuláš plnohodnotným dominikánom, kazateľom. Taktiež nemožno prehliadnuť aspekt jeho vernosti tomu, čo ohlasoval. Bol verný až na smrť, a tým sa jeho kázanie stalo presvedčivým aj po jeho smrti, pokračuje dodnes.

Dominik Roman Letz OP

Hrob Mikuláša Lexmanna na cintoríne v Bobote. Záber zo súčasnosti.

⁹⁸ AHPSOP Košice, fond: Mikuláš Lexmann OP. Spomienkový list na Mikuláša Lexmanna, OP, od jeho netere Anny Danišovej, rod. Lexmannovej. Trnava 27. 3. 2002.

⁹⁹ Archív Rímskokatolíckeho farského úradu v Bobote, Matricula defunctorum a 1936, s. 37, záznam č. 11.

¹⁰⁰ AHPSOP Košice, fond: Mikuláš Lexmann OP. Spomienkový list na Mikuláša Lexmanna, OP, od Emílie Pračkovej. Bojnica 27. 1. 2002.

¹⁰¹ Postulation générale: Les martyrs dominicains du XXème siècle. In: *Informations Dominicaines Internationales*, Numéro 389, Janvier 2001, s. 27.